

Iva Kurelac

RUKOPIS *LI CONFINI DE DALMATIA* PETRA ZAVOROVIĆA: II B 53 U ARHIVU HRVATSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

Iva Kurelac
Odsjek za povijesne znanosti
Zavod za povijesne i društvene znanosti
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Zagreb

UDK 929Zavorović, P.
930.2:091(497.5)
94(497.581.2)“15”(093)
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 21.6.2021.
Prihvaćeno: 14.9.2022.
DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/ygjwrcprny>

U radu se analizira rukopis *Li confini de Dalmatia* iz 1569. godine, pohranjen u Zbirci latiničkih kodeksa Arhiva Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti pod signaturom II b 53, čijim se autorom tek od nedavno počeo smatrati šibenski plemić Petar Zavorović. Tekst je izvještaj koji je Zavorović kao pregovarač s Osmanlijama sastavio za mletačkog izaslanika Giovannija Battistu Calba, zaduženog za pitanja o granicama Dalmacije i Osmanskog Carstva, opisavši mu stanje u 33 sela šibenske Zagore uzurpirana od osmanskih Morlaka oko kojih su vođeni pregovori s osmanskim vlastima, ali i situaciju u 82 druga naselja i mjesta šibenskog distrikta, dijelom također zauzeta od Morlaka, o kojima se tada nije pregovaralo. Daje se opis rukopisa, razmatra se princip folijacije, dodatno se potvrđuje njegovo autorstvo, proširuju se spoznaje o provenijenciji i cirkulaciji kodeksa, rješava se pitanje naslova, ukratko se opisuju tematske cjeline rukopisa te se navode ključne povijesne okolnosti i razlozi zbog kojih je tekst nastao. Naposljetku se iznosi i obrazlaže teza da se kodeks sastoji od dva zajedno privezana rukopisa (koncepta i čistopisa). Na nekoliko mjesta u kodeksu uočene su i bilješke pisane drugom rukom, za koje smatramo da pripadaju Petrovom nećaku, šibenskom povjesničaru Dinku Zavoroviću. Riječ je o zasad jedinom poznatom autografu povjesničara Zavorovića, što je važno za daljnje proučavanje rukopisnog opusa tog autora. U prilogu rada donosi se *editio princeps* kodeksa (talijanski tekst s kritičkim aparatom).

Ključne riječi: Dalmacija, Šibenik, Zagora, Petar Zavorović, Dinko Zavorović, Giovanni Battista Calbo, Morlaci, kodeks

Opis rukopisa

U Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, u Zbirci latiničkih kodeksa, pod signaturom II b 53, čuva se kasnorenesansni rukopis naslovljen *Li confini de Dalmatia*, čijim je autorom dugo smatran anonimni Šibenčanin.¹ Pouzdano znamo da je rukopis u AHAZU dospio kao dio ostavštine Ivana Kukuljevića Sakcinskog.² Kodeks je *octavo* formata (15,5 x 21cm), sastoji se od 16 folija (8 araka papira presavinutih na pola), okupljenih u jedan sveščić, vrlo je dobro očuvan, bez znatnijih oštećenja od vlage i crvotočine, pisan je smeđe-crnim tintom, kurzivnom humanistikom 16. stoljeća, talijanskim jezikom uz primjese latinskog i hrvatskog jezika. U opisu rukopisa stoji da je izvorno bio uvezan u korice od pergamene, točnije u jednu listinu Filipa II., kralja Sicilije, datiranu 26. listopada 1560., koja je nakon restauracije odvojena od kodeksa.³ Prvi, četrnaesti i šesnaesti list kodeksa je prazan. U gornjem, desnom kutu početnog, nenumeriranog *recto* folija Kukuljević je crnom tintom unio signaturu *Br. 602.* pod kojom se kodeks vodio u njegovoj zbirci. Kasnije, u 20. stoljeću, najvjerojatnije tijekom restauracije rukopisa, u gornjem lijevom kutu istog folija grafitnom olovkom je zabilježena signatura II b 53 Zbirke latiničkih kodeksa u AHAZU-u. Na lijevoj margini drugog po redu *recto* folija, pored naslova, istim rukopisom kojim je pisan čitav kodeks, zabilježena je 1569. godina koju smatramo datacijom rukopisa. Kodeks nikada nije objavljen, no u Muzeju grada Šibenika 5. studenog 1963. je načinjen njegov strojni prijepis za koji u priloženim napomenama stoji da je izvršen "ut stat et jacet".⁴ Prema takvom principu transkripcije nisu razrješavane kratice, nije ujednačeno pisanje velikog i malog slova niti je osuvremenjena interpunkcija. Zbog tog ćemo u prilogu ovog rada objaviti *editio princeps* kodeksa *Li*

¹ O pitanju autorstva i naslova kodeksa bit će više riječi u sljedećim poglavljima. Na ovom mjestu željeli bismo spomenuti da je naslov kodeksa u katalogu Zbirke latiničkih kodeksa Arhiva Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (*Informatione(!) dana(!) sopra il confini de Dalmatia e sopra le 33 ville contentiose*) opsežniji od naslova na platnenim koricama restaurirana rukopisa (*Li confini de Dalmatia*). Usp. Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (dalje: AHAZU), Katalog Zbirke latiničkih kodeksa, sign. II b 53, i AHAZU, Zbirka latiničkih kodeksa, sign. II b 53, Battista Calbo, *Li confini de Dalmatia*; Kodeks *Li confini de Dalmatia* u znanstvenim krugovima nije posve nepoznat. Pojedine podatke iz tog rukopisa u novije su vrijeme u svoja istraživanja uključili S. Gunjača, K. Kužić i K. Juran, no kodeks još uvijek nije proučen niti je priređen za objavljivanje. Usp. Stjepan Gunjača, *Ispravci i dopune starijoj hrvatskoj historiji*, knj. 4, Zagreb 1978.; Krešimir Kužić, *Povijest župa Konjevrate i Mirlović Zagora u razdoblju 1463. – 1718.*, u: *Konjevrate i Mirlović Zagora – župe Šibenske biskupije, Zbornik radova znanstvenog skupa Sela šibenskog zaleda župa Konjevrate i Mirlović Zagora u prošlosti*, ur. Ante Gulin, Zagreb 2005., str. 167–181; Kristijan Juran, *Doseljavanje Morlaka u opustjela sela šibenske zagore u 16. stoljeću, Povijesni prilozi*, sv. 46, Zagreb 2014., str. 129–160.

² Usp. nedovršeni opis Zbirke latiničkih kodeksa u AHAZU-u čiju je izradu započela bivša djelatnica Tihomira Mršić, a koji mi je na uvid dala Ivana Burnać, arhivistica AHAZU-a i AHAZU, Zbirka latiničkih kodeksa, sign. II b 53, Napomene uz prijepis, *Sopra li confini in Dalmazia*, (strojni prijepis izraden u Muzeju grada Šibenika 5. 11. 1963.), str. 27.

³ Podatak navodim prema nedovršenu opisu Zbirke latiničkih kodeksa u AHAZU-u. Prema riječima Ivane Burnać, arhivisticke AHAZU-a, kodeks AHAZU-a sign. II b 53 je restauriran između 1965. i 1975. godine, a o procesu restauracije nije vođena detaljna evidencija, pa se pergameni zasad izgubio trag.

⁴ Napomene uz prijepis, str. 27.

confini de Dalmatia prema suvremenim uzusima. Izdanje sadrži prijepis izvornika na talijanskom jeziku popraćen kritičkim aparatom.

O folijaciji rukopisa

Prije no što se posvetimo rješavanju ostalih pitanja koje otvara kodeks, opisat ćemo njegovu folijaciju⁵ te uspostaviti princip prema kojem ćemo se u nastavku rada pozivati na folije rukopisa. Uočili smo da u kodeksu *Li confini de Dalmatia* postoje dvije folijacije, a prema paleografskim obilježjima rukopisa zaključili smo da je jedna folijacija izvorna, autorova, zato što je pisana istom rukom kao i čitav kodeks, a druga je unesena kasnije. Prva dva arka rukopisa od njih ukupno osam, točnije, prva dva i posljednja dva folija kodeksa, izvorno nisu numerirani. Izvorna folijacija započinje na trećem, a završava na četrnaestom foliju kodeksa i ispisana je u gornjim desnim kutovima *recto* folija, arapskim brojevima od 1 do 12. Brojke od 3 do 11, koje su dio te izvorne folijacije, precrtane su. Sudeći prema obilježjima rukopisa kojim su naknadno upisani brojevi folija, smatramo da je noviju folijaciju kodeksa najvjerojatnije u 19. stoljeću proveo Kukuljević. On je, pak, počevši od drugog, izvorno nenumeriranog folija, zaključno s trinaestim folijem kodeksa, izvorno numeriranim brojem 11, također upisivao folijaciju u gornjim, desnim kutovima *recto* folija arapskim brojevima od 1 do 12.

Dvostruka folijacija rukopisa sama po sebi nije rijetkost, no smatramo da u ovom slučaju zaslužuje pozornost zato što otvara pitanje je li kodeks *Li confini de Dalmatia* jedna jedinstvena rukopisna cjelina ili se u njemu nalaze dva rukopisa? Time ćemo se detaljnije baviti u zasebnom poglavlju, no, na ovom mjestu valja konstatirati da, uz ostale pokazatelje o kojima će kasnije biti riječi, već sam princip folijacije kodeksa AHAZU-a sign. II b 53 uvelike upućuje na to da se on zapravo sastoji od dva zajedno privezana rukopisa. Za potrebe ovog istraživanja nazvat ćemo ih "kodeks A" i "kodeks B". Smatramo da kodeksu A pripadaju prva dva, izvorno nenumerirana arka rukopisa, koji čine ukupno četiri folija, a kodeksu B pripada preostalih šest araka, odnosno dvanaest folija koje je autor numerirao. Kako bismo čitateljima olakšali snalaženje, u radu ćemo se na izvorno nenumerirani kodeks A pozivati prema novoj, vlastitoj folijaciji koju ćemo provesti rimskim brojevima od I do IV. Ta folijacija, međutim, neće biti vidljiva u izdanju kodeksa, zato što ćemo prema kodeksu A, u kritičkom aparatu izdanja, navesti samo *lectiones variae*, uzevši pri tom kodeks B kao osnovu izdanja. Na kodeks B pozivat ćemo se u radu prema izvornoj, autorovoj foli-

⁵ Do sada smo na raspolaganju imali jedino opis folijacije kodeksa *Li confini de Dalmatia* načinjen u Muzeju grada Šibenika, međutim, ondje je samo naznačeno da se kodeks sastoji od dva zasebna rukopisa ("pisac kodeksa računao je tekst na listu (2) kao koncept koncepta lista (3), pa ga nije folijirao"). Usp. Napomene uz prijepis, str. 27. Autor opisa rukopisa tu činjenicu ne obrazlaže, a na folije kodeksa poziva se kao da je riječ o jednoj, jedinstvenoj rukopisnoj cjelini, brojeći u opisu zajedno, redom, sve listove rukopisa, počevši od prvog do posljednjeg, šesnaestog lista.

jaciji, a nju ćemo zadržati i u izdanju. Kukuljevićevu folijaciju, koja zahvaća i kodeks A i kodeks B, nećemo uvrstiti u izdanje niti ćemo se na nju pozivati u nastavku rada, jer smatramo da bi to dovelo do nepotrebnih nejasnoća.

Pitanje autorstva rukopisa

Uz autorstvo rukopisa *Li confini de Dalmatia* vežu se određene nedosljednosti, pogreške i nepoznanice koje ćemo ovdje pokušati razjasniti i ispraviti. U opisu kodeksa načinjenom u Muzeju grada Šibenika stoji da rukopis “predstavlja koncept jedne promemorije, napisane u Šibeniku 1569. godine za mletačkog delegata u poslu granica Otomanske carevine i Mletačke republike u Dalmaciji, Ivana Krst. Calbo” i da ga je napisao neimenovani Šibenčanin.⁶ Međutim, u katalogu Zbirke latiničkih kodeksa u AHAZU-u i na novim, platnenim koricama u koje je kodeks u AHAZU-u uvezan prilikom restauracije, kao njegov autor naveden je Mlečanin Battista Calbo. S druge strane, iz naslova *Informatione data al clarissimo misser Zuan Batista Calbo, deputato sopra li confini de Dalmatia sopra le XXXIII ville contentiose et ut ibi* (f. IIr) i *Instruttione piu particolare dele XXXIII ville de Sebenico contentiose et d'altri lochi, data al clarissimo misser Giovanni Battista Calbo, deputato sopra li confini de Dalmatia et persona e da saper che* (f. 1r) jasno je da Calbo nije napisao kodeks *Li confini de Dalmatia*, nego da je taj tekst bio namijenjen njemu, što je i objašnjeno u opisima kodeksa načinjenim u AHAZU-u i Muzeju grada Šibenika. Prema tome, podaci o autorstvu kodeksa AHAZU-a sign. II b 53 koje nalazimo u katalogu Zbirke latiničkih kodeksa u AHAZU-u i na novim koricama rukopisa su pogrešni. Rukopis AHAZU-a sign. II b 53, dakle, svjedoči isključivo o ulozi Calba, no u njemu nigdje nije zabilježeno tko je osoba koja je taj tekst napisala.

Pravi identitet autora kodeksa AHAZU-a sign. II b 53 dugo je ostao neotkriven, no u novije vrijeme Kristijan Juran je na temelju njegova prijepisa, pohranjenog u Biskupijskom arhivu u Šibeniku, iznio prilično uvjerljiv zaključak da je rukopis *Li confini de Dalmatia* napisao šibenski plemić Petar Zavorović.⁷ Prijepisom u BAŠ-u detaljnije ćemo se baviti drugom prigodom, a sada ćemo razmotriti rješava li on uistinu pitanje autorstva kodeksa *Li confini de Dalmatia* u AHAZU-u.⁸

⁶ Napomene uz prijepis, str. 27. Isti podatak nalazi se i u nedovršenom opisu Zbirke latiničkih kodeksa u AHAZU-u.

⁷ Prijepis kodeksa *Li confini de Dalmatia* u Biskupijskom arhivu u Šibeniku nije datiran, a prema paleografskim obilježjima rukopisa pretpostavljamo da je nastao u 17. stoljeću. Usp. Biskupijski arhiv Šibenik (dalje: BAŠ), sv. 95, ff. 33r-41v. Zahvaljujem Kristijanu Juranu na tom što mi je ustupio faksimile BAŠ-a, sv. 95. O tom da je Petar Zavorović autor kodeksa *Li confini de Dalmatia* u AHAZU-u, vidi: Juran, *Doseljavanje Morlaka*, str. 138., bilj. 35.

⁸ U prijepisu kodeksa u BAŠ-u zapisano je sljedeće: *Breue informazione sui confini di Sebenico fatta da Pietro Zauoreo a Giam. Battista Calbo, conte capit. 1567 – 1569.*, BAŠ, sv. 95, f. 1v; *Breue informazione sopra confini di Sebenico fatta per nobile Pietro Zauoreo soto il clarissimo Calbo 1569.*, BAŠ, sv. 95, f. 33r; *Breue informazione sopra confini de Sebenico fatta per misser Pietro Zauoreo, fatta soto il clarissimo Calbo 1569.*, BAŠ, sv. 95, f. 34r.

Kako bismo dodatno provjerili i potvrdili je li Petar Zavorović doista napisao kodeks *Li confini de Dalmatia*, usporedili smo rukopis tog kodeksa s Petrovim autografom u sačuvanim bilježničkim spisima. Naime, Petar je nakon smrti svojeg brata, šibenskog bilježnika Ivana Krstitelja Zavorovića i sam postao bilježnik šibenske komune te je u Ivanovu knjigu imbrevijatura upisao nekoliko dokumenata. Prije no što je u registar Ivana Krstitelja Zavorovića upisao svoj prvi dokument, Petar je detaljno naveo i razloge zbog kojih je postao bilježnik. U Petrovu obrazloženju stoji da je njegov brat Ivan Krstitelj Zavorović preminuo 1. prosinca 1555. "oko desete ure" (tj. oko 4 sata poslijepodne) te da je, kao što sam navodi, kako bi se sačuvao spomen na Ivanove spise (*ob eius actuum memoriam*), on, Petar, 27. siječnja 1556. imenovan bilježnikom šibenske komune te je nastavio s upisima u Ivanov registar. Nakon toga slijedi prvi dokument bilježnika Petra Zavorovića, sastavljen već 30. siječnja 1556., što znači da je Petar s upisima u Ivanovu knjigu imbrevijatura započeo nedugo nakon što je imenovan notarom.⁹ Paleografskom analizom Petrovih bilježničkih spisa i kodeksa AHAZU-a sign. II b 53, utvrdili smo, dakle, da se rukopisi u potpunosti podudaraju (Sl. 1, Sl. 2, Sl. 3), čime smo potvrdili da je Petar Zavorović uistinu autor kodeksa *Li confini de Dalmatia*.

Pitanje provenijencije rukopisa i njegova cirkulacija: Od Zavorovića do Kukuljevića

Jedini dostupni podaci o provenijenciji rukopisa *Li confini de Dalmatia* zabilježeni su u njegovim opisima načinjenim u AHAZU-u i Muzeju grada Šibenika. No, ondje se sa sigurnošću navodi samo to da je kodeks u AHAZU dospio kao dio ostavštine Ivana Kukuljevića Sakcinskog koji ga je početkom druge polovice 19. stoljeća posudio negdje u Šibeniku, a podatak da se rukopis, prije no što je došao u Kukuljevićeve ruke, nalazio u arhivu šibenske plemićke obitelji Divnić, iznesen je kao prepostavka.¹⁰ Međutim, sada, kada je riješeno pitanje njegova autorstva, spoznaje o provenijenciji kodeksa možemo proširiti pouzdanim činjenicama. Znajući da je *Li confini de Dalmatia* napisao šibenski plemić Petar Zavorović, jasno je da se rukopis, dakako, najprije nalazio kod obitelji Zavorović, o čemu u opisima kodeksa nema spomena.¹¹

Nadalje, valja istaknuti da smo na nekoliko mjesta u kodeksu (f. IIv i ff. IIIr–IIIv) uočili i bilješke pisane drugom rukom, nedotjeranim rukopisom, također smeđecrnim tintom, kurzivnom humanistikom 16. stoljeća. Prema obilježjima rukopisa

⁹ Usp. Državni arhiv u Zadru, HR-DAZD-30, Bilježnici Šibenika (dalje: BŠ), kut. 38 II.c, f. 293r; Upisi Petra Zavorovića nalaze se i u bilježničkoj knjizi pod signaturom: HR-DAZD-30, BŠ, kut. 36 VI.a, f. 72v i 241r. Zahvaljujem Kristijanu Juranu na ustupljenim faksimilima navedenih bilježničkih spisa.

¹⁰ Usp. nedovršeni opis Zbirke latiničkih kodeksa u AHAZU-u i Napomene uz prijepis, str. 27.

¹¹ U nedovršenom opisu Zbirke latiničkih kodeksa AHAZU-a i u opisu iz Muzeja grada Šibenika stoji samo podatak da je Dinko Zavorović vjerojatno pisao nazive mjesta na listu 15 te marginalnu bilješku na listu 2v, no ta se činjenica ne dovodi u vezu s provenijencijom kodeksa. Usp. nedovršeni opis Zbirke latiničkih kodeksa AHAZU-a i Napomene uz prijepis, str. 27.

ocijenili smo da su bilješke najvjerojatnije nastale otprilike u isto doba kao i Petrov rukopis, a čitateljev identitet otkrila je marginalija (Sl. 4) na f. IIv (☞ *S'ingana, non e diuisa per la mita il monte, perche vna picol parte de questo resta nel nostro confin per la detta scrittura. Domenico Zauoreo subscripsit*).¹² Riječ je, dakle, o šibenskom povjesničaru Dinku Zavoroviću, nećaku Petra Zavorovića, koji je opasku napisao i potpisao. Ustanovili smo također da su istim rukopisom, rukom Dinka Zavorovića, zabilježene i riječi na ff. IIIr–IIIv (Sl. 5).¹³ Osim što nam ta činjenica govori o cirkulaciji rukopisa unutar obitelji Zavorović, nalaz vlastoručnih bilježaka Dinka Zavorovića u kodeksu *Li confini de Dalmatia* važan je ponajprije zato što je riječ o njegovu zasad jedinom poznatom autografu, što svakako valja uzeti u obzir prilikom daljnjeg istraživanja rukopisnog opusa tog šibenskog povjesničara.¹⁴

Iz svega navedenog pouzdano možemo zaključiti da je kodeks *Li confini de Dalmatia* u 16. stoljeću cirkulirao unutar obitelji Zavorović, no, unatoč nedostatku dokaza, zasad još ne treba posve odbaciti ni mogućnost da je rukopis kasnije dospio u arhiv obitelji Divnić. Zavorovići su, naime, kao što je poznato, s Divnićima bili povezani obiteljskim vezama, a šogor Dinka Zavorovića bio je Petar Divnić,¹⁵ pa je kodeks, ukoliko je kasnije doista i pripao Divnićima, k njima možda stigao upravo preko Petra Divnića.

Povijesne okolnosti i razlozi nastanka rukopisa

Kako bismo bolje razumjeli razloge zbog kojih je Petar Zavorović napisao izvještaj o stanju na području uzurpiranih sela šibenske Zagore, nije naodmet ukratko se dotaknuti ključnih povijesnih okolnosti u kojima je taj tekst nastao. Pojavom Osmanlija u okolici Šibenika, početkom 15. stoljeća, u tim je krajevima započelo dugotrajno razdoblje teških i nemirnih političkih prilika.¹⁶ Na području šibenskog distrikta tijekom 15. i 16. stoljeća očekivano dolazi do velikih migracija i intenzivnih teritorijalnih

¹² Calbo, *Li confini de Dalmatia*, f. IIv.

¹³ Parmurichi parte +, Pochrounich, Pochrounich +, Lucounich +, Pachoschani +, clarissimus, Suhi dol, Sratog, Dasini doci, Gliubitouicza. Usp. Calbo, *Li confini de Dalmatia*, ff. IIIr–IIIv.

¹⁴ Podsjetimo ukratko, opus Dinka Zavorovića obuhvaća tri povijesna djela i jednu pjesmu. Djela *Trattato sopra le cose de Sebenico* i *De rebus Dalmaticis* nisu objavljena, sačuvani su samo njihovi prijepisi od kojih se niti jedan ne smatra autografom. Zavorović je 1602. u Veneciji uspio tiskati povijesno djelo *Ruina et presa del Regno della Bossina* i pohvalnu pjesmu posvećenu zadarskom pjesniku Jurju Barakoviću, objavljenu u uvodu Barakovićeve spjeva *Jarula*. Usp. Iva Kurelac, *Dinko Zavorović: Šibenski humanist i povjesničar*, Šibenik 2008., str. 37–43; Darko Novaković, *Šibenska povijest Bosne: Priča u tri dijela*, *Vijenac*, god. 8, br. 167–169, Zagreb 2000., str. 32–33; Stjepan Antoljak, *Hrvatska historiografija do 1918.*, knj. 1, Zagreb 1992., str. 69–70.

¹⁵ Kurelac, *Dinko Zavorović*, str. 72–77.

¹⁶ Vjeran Kursar, *Ottoman incursions in the Adriatic sea and their reflections in culture and architecture of Dalmatia (15th–17th centuries): Examples of Šibenik and Hvar*, u: 2. *Turgut Reis ve Turk Denizcilik Tarihi Uluslararası Sempozyumu (1–4 Kasım 2013)*. 2nd International symposium of Turgut Reis and Turkish maritime history (1–4 November 2013), sv. 1, ur. Cihan Yemişci, Bodrum 2015., str. 380–381.

previranja, izazvanih sve jačim i sve učestalijim osmanskim provalama.¹⁷ Napredovanjem osmanskih snaga na Balkanu, osobitno nakon pada Bosne (1463.), u čitavoj se Dalmaciji,¹⁸ pa tako i na šibenskom području, počela osjećati sve veća nesigurnost, a prvi žošći napad Osmanlija na šibenski teritorij 1468. godine¹⁹ neizbježno je pokrenuo snažan val iseljavanja velika broja domaćih žitelja iz sela šibenske Zagore koja su do početka 16. stoljeća ostala posve pusta.²⁰ Zauzeće Knina, Petrova Polja i Skradina (1522.) je, možemo kazati, zadalo presudan udarac šibenskom distriktu, jer se nakon toga gotovo čitavo područje oko Krke našlo u sastavu Osmanskog Carstva.²¹ Ubrzo je, pod palicom osmanskih vlasti, započelo i sustavnije doseljavanje Morlaka u šibensku Zagoru, koji su kao osmanski podanici ondje počeli bespravno zauzimati napuštena sela, koristeći za ispašu i zemljoradnju tamošnje posjede šibenskih zemljoposjednika, a s vremenom je došlo i do problema u opskrbi Šibenika i ostvarivanju prihoda od zakupa zemljišta na području uzurpiranih sela.²²

U vrijeme kada je dovršen kodeks *Li confini de Dalmatia*, 1569. godine, upadi osmanske vojske na šibenski teritorij pod mletačkom vlašću traju, dakle, već preko stoljeće i pol, a Morlaci su ondje prisutni još od sredine 14. stoljeća, isprva samo radi ispaše, a od 16. stoljeća i kao stanovnici.²³ Spis Petra Zavorovića detaljno opisuje

¹⁷ Grga Novak, Šibenik u razdoblju mletačke vladavine 1412. – 1797. godine, u: *Šibenik: Spomen zbornik o 900. obljetnici*, ur. Slavo Grubišić, Šibenik 1976., str. 135–181; Josip Kolanović, *Šibenik u kasnome srednjem vijeku*, Zagreb 1995., str. 34; Kužić, *Povijest župa Konjevrate i Mirlović Zagora*, str. 167–173.

¹⁸ Josip Vrandečić, *Borba za Jadran u ranom novom vijeku: mletačko-osmanski ratovi u venecijanskoj nuncijaturi*, Split 2013., str. 21–45; Tomislav Raukar, *Hrvatska na razmeđu XVI. i XVI. stoljeća*, *Senjski zbornik*, sv. 17, br. 1, Senj 1990., str. 9–10; Tomislav Raukar, *Hrvatska na europskom prostoru*, u: *Hrvatska i Europa: Srednji vijek i renesansa (XIII–XVI. stoljeće)*, sv. II, ur. Eduard Hercigonja, Zagreb 2000., str. 27–28.

¹⁹ Posljedice tadašnjega osmanskog pustošenja šibenskog polja opjevao je Juraj Šižgorić u elegiji *De Sibenicensis agri vastatione*. Usp. Juraj Šižgorić Šibenčanin, *Elegije i pjesme*, prev. Nikola Šop, prir. Veljko Gortan, Zagreb 1966., str. 37–39.

²⁰ O demografskim i migracijskim procesima u selima šibenske Zagore u 16. stoljeću vidi više u: Juran, *Doseljavanje Morlaka*, *passim*.

²¹ Mirela Slukan Altić, Šibenik i njegov teritorij na osmanskoj plovidbenoj karti iz 1521. godine, *Godišnjak Titius*, god. 3, br. 3, Split 2010., str. 96.

²² Novak, *Šibenik u razdoblju mletačke vladavine*, str. 151, 168; Snježana Buzov, *Petrova gora, vlaška nahija*, *Godišnjak Titius*, god. 4, br. 4, Split 2011., str. 313–318; Juran, *Doseljavanje Morlaka*, str. 130–131; Silvia-Dana Caciur, *The Morlachs from Šibenik's territory in reports of the Venetian officials in the 16th century*, *Revista arhivelor: Archives review*, sv. LXXXIX, br. 2, București 2012., str. 67, 71. O morlačkim migracijama u zaleđu Šibenika postoje brojne studije. Jedna od njih tvrdi da su Morlaci u 16. stoljeću samo privremeno provalili na teritorij pod šibenskom jurisdikcijom, no da se ondje tada nisu stalno nastanili, no smatramo da Zavorovićev spis opovrgava tu tezu. Usp. Cristian Luca, *The Vlachs/Morlachs in the hinterlands of Traù (Trogir) and Sebenico (Šibenik), towns of the Venetian Dalmatia, during the 16th century*, *Miscellanea historica et archaeologica in honorem professoris Ionel Cârdea*, ur. Valeriu Sîrbu – Cristian Luca, Brăila 2009., str. 319–321.

²³ Smatra se da su se Turci na području Šibenika s manjim četama pojavili najranije 1414. godine. Novak, *Šibenik u razdoblju mletačke vladavine*, str. 146. Morlaci su u okolicu Šibenika dolazili radi ispaše od sredine 14. stoljeća. Kolanović, *Šibenik u kasnome*, str. 34; U bilježničkim se spisima 1528. godine kao prvi po imenu poznati Morlak spominje Miloš Šilović, nastanjen u selu Nevestu, u šibenskoj Zagori. Juran, *Doseljavanje Morlaka*, str. 133–134. O Morlacima na području šibenskog distrikta u 16. stoljeću vidi: Caciur, *The Morlachs from Šibenik's territory*, *passim*.

posljedice koje su takve dugotrajne, nepovoljne okolnosti imale na tridesetak sela iza Trtra, u zaleđu Šibenika. Iz sadržaja kodeksa *Li confini de Dalmatia* jasno je da nije napisan iz dokolice, kao kakav privatni memoar, nego da je, naprotiv, riječ o rukopisu s posve konkretnom političkom svrhom, a to je povrat 33 sela u šibenskoj Zagori, bespravno zauzetih od strane osmanskih Morlaka u periodu prije i poslije Mletačko-osmanskog rata (1537. – 1540.).²⁴ Spomenuta sela postala su predmetom spora zato što su Morlaci, premda nastanjeni na mletačkom teritoriju, nakon doseljenja nastavili priznavati osmansku vlast, smatrajući, štoviše, da njihova sela pripadaju Hrvatskoj te da se time zapravo nalaze u sklopu Osmanskog Carstva.²⁵ Unatoč tome, mnogi su Morlaci, barem u početku, prije Mletačko-osmanskog rata, uglavnom priznavali zatečeno pravno stanje na seoskim posjedima u šibenskoj Zagori, pa su sa šibenskim zemljoposjednicima sklapali ugovore o zakupu njihovih zemljišta koja su nakon zaposjednuća obrađivali.²⁶

Kodeks *Li confini de Dalmatia* sastavljen je za mletačku stranu, takoreći iz prve ruke, tijekom jednog od nekoliko ciklusa intenzivnih pregovora oko povrata zauzetih sela Šibenčanima, koji su još od sredine 16. stoljeća, pa do Ciparskog rata (1570. – 1573.) bez uspjeha vođeni između Mlečana i Osmanlija.²⁷ Dakle, Petar Zavorović taj je izvještaj napisao u sklopu svojega pregovaračkog angažmana koji mu je, kao šibenskom izaslaniku, dodijeljen odukom šibenskog kneza Paola Marcella, i to neposredno nakon što je sultan kliškom sandžaku Mustafbegu naložio da 33 sela vrati pod mletačku vlast.²⁸ Svrha izvještaja bila je, kao što smo spomenuli, informirati, među ostalim, mletačku stranu, odnosno mletačkog izaslanika Giovannija Battistu Calba, o stanju u naseljima na uzurpiranom području u zaleđu Šibenika. Pregovori s Osmanlijama koje je u Livnu koncem šezdesetih godina 16. stoljeća vodio Petar Zavorović bili su zapravo posljednji pokušaj kojim je mletačka strana neposredno uoči nove eskalacije mletačko-osmanskih sukoba i početka Ciparskog rata nastojala vratiti zaposjednuti teritorij u šibenskoj Zagori, no zbog ustrajnog nedostatka volje s osmanske strane da se pregovori privedu kraju, sva nastojanja Mlečana, pa tako i Zavorovićeve, ponovno su bila bez ikakva uspjeha.²⁹ Naime, nakon što je kliškom sandžaku naloženo da Mlečanima vrati sela, mletačke su mu vlasti bile spremne

²⁴ Kolanović, *Šibenik u kasnome*, str. 35; Juran, *Doseljavanje Morlaka*, str. 138.

²⁵ Novak, *Šibenik u razdoblju mletačke vladavine*, str. 173–174.

²⁶ Novodoseljeni Morlaci nakon Mletačko-osmanskog rata (1537. – 1540.), a osobito nakon što je 1550. od strane kliškog sandžaka proveden porezni popis nahije Petrova gora, mahom prestaju isplaćivati ugovorena zemljišna davanja šibenskim zemljoposjednicima, zanemarujući time u potpunosti stvarne vlasnike zemljišta koja su obrađivali i koristili za ispašu. Kužić, *Povijest župa Konjevrate i Mirlović Zagora*, str. 171; Juran, *Doseljavanje Morlaka*, str. 139.

²⁷ Pitanje povrata 33 sela u okolici Šibenika prvi je put pokrenuto tek oko 1553. godine, za šibenskog kneza Vincenza de Priolija, a Novak navodi da nema nikakvih podataka o tom da su Šibenčani ikada prije tražili da im ta sela budu vraćena. Novak, *Šibenik u razdoblju mletačke vladavine*, str. 173.

²⁸ *Commisiones et relationes Venetae*, sv. III (1553–1571), prir. Šime Ljubić, *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, sv. 11, Zagreb 1880. (dalje: *Commisiones* III), str. 241.

²⁹ Novak, *Šibenik u razdoblju mletačke vladavine*, str. 173.

preko svog izaslanika Zavorovića kao kompenzaciju za sela ponuditi 1100 cekina. Međutim, i taj je pokušaj dogovora propao jer je osmanska strana nastavila otežati, poručivši naposljetku da nemaju kamo smjestiti Morlake koji u tim selima žive te da za njih korist od Morlaka uvelike nadilazi ponuđeni iznos novca.³⁰ Po svršetku Ciparskog rata, sklapanjem mira između *Serenissime* i Carigrada (7. ožujka 1573.), stanovništvo koje je bilo izbjeglo pred Osmanlijama počelo se vraćati u svoja opustošena sela iz kojih Morlaci,³¹ međutim, još uvijek nisu željeli otići, pa je između njih dolazilo do čestih svađa, no uz pomoć tadašnjega šibenskog kneza i kapetana Agostina Mora prilike su se polako ipak počele smirivati.³² Sela u šibenskoj Zagori, istočno od Krke, oko kojih su se Mlečani dugi niz godina bez uspjeha sporili s Osmanlijama, postala su naposljetku, nakon razgraničenja 1576. godine, dijelom osmanskog teritorija.³³

Tematske cjeline rukopisa

U sadržajnom smislu, kodeks *Li confini de Dalmatia* sastoji se od dvije cjeline. U prvom dijelu rukopisa (ff. 1v–7v) Petar Zavorović opisuje stanje s posjedima na teritoriju 33 uzurpirana sela šibenske Zagore, iza Trtra, oko čijeg je povrata Šibenčanima izravno pregovarao s osmanskim vlastima, odnosno s kliškim sandžakom Mustafbegom, a sela je u svom izvještaju zabilježio sljedećim redom: Murići (*Muricchi*), doline nasuprot Skradina (*le vale al incontro de Scradona*), Gola brda (*Gola barda*), Konjevrate (*Cogleurate*), Goriš (*Goriss*), Draga (*Dragha*), Dragica (*Draghiza*), Žitnić (*Xitnichì*), Zamelica (*Zameliza*), Pokrovnik (*Pochrofnich*), Lukovnik (*Luchofnich*), Pakošćane (*Pachoschiane*), Košević (*Cosseuichi*), Dobričići (*Dobarcichì*), Paklenica (*Pachleniza*), Kremik (*Chremich*), Ljubostinići (*Gliubostinichi*), Zvoničac (*Zuonicaz*), Prtimiši (*Partimisi*), Unešić (*Vgnessichi*), Nevest (*Neuest*), Koprno (*Choparno*), Zaplanje (*Zaplagne*), Sitnica (*Sitnica*), Mravnica (*Mrafnica*), Bilići (*Billichì*), Lepenice (*Lepenize*), Podlužje (*Podluxie*), Vrsnica (*Varsnica*), Podboraja (*Podboray*), Mitlo (*Mitlo*), Selišće Divnića (*Diunichia Selischie*) i Božac (*Boxac*).

Za potrebe pregovora bilo je, dakako, važno osmanskoj strani na temelju isprava dokazati pripadnost tih sela šibenskom distriktu, što je Zavorović učinio pozvavši se³⁴ na niz potvrđnica privilegija ugarskih kraljeva izdanih Šibeniku (*le scritture siue priuilllegii deli Re de Vngharia*),³⁵ na ispravu iz 1434. godine o utvrđivanju granica iz-

³⁰ *Commissiones* III, str. 241–242.

³¹ O Morlacima na šibenskom području nakon Ciparskog rata vidi više u: Kristijan Juran, Morlaci u Šibeniku između Ciparskoga i Kandijskog rata (1570. – 1645.), *Povijesni prilozi*, sv. 49, Zagreb 2015., *passim*.

³² Novak, Šibenik u razdoblju mletačke vladavine, str. 175–176.

³³ Juran, Morlaci u Šibeniku, str. 163.

³⁴ Usp. Pietro Zavoreo, *Istruzione piu particolare dele XXXIII ville de Sebenico contentiose et d'altri lochi*, f. 1v.

³⁵ Za Šibenčane je svakako najznačajniji privilegij kralja Bele IV. iz 1251. godine kojim im potvrđuje slobode i određuje granice šibenskog kotara. Usp. *Šibenski diplomatarij*, d. 5, prir. Josip Barbarić – Josip

među šibenskog kotara i kotara kneza Ivana Cetinskog³⁶ te na sultanov hukum iz 1553.³⁷ godine (*il chochiume del signor del 15[5]3*).³⁸ U izvještaju *Li confini de Dalmatia* opisana je i granica između spornih sela i tadašnjega osmanskog teritorija (prema osmanskim utvrdama Ključu i Drnišu), definirana rijekom Čikolom (Pološćica),³⁹ jednako kao i u spomenutoj ispravi o utvrđivanju granica iz 1434. godine, što možemo protumačiti na način da je Zavorović nastojao da se pregovorima, osim povrata 33 zaposjednuta sela, ponovno uspostavi i nekadašnja sjeveroistočna granica šibenskog distrikta.

Prema izvještaju šibenskog izaslanika, situacija u zaposjednutim selima bila je sljedeća: gotovo trećinu spornih naselja (Muriće i pripadajuće doline nasuprot Skradina, Paklenicu, Kremik, Mravnicu, Lepenice, Podlužje, Vrsnicu, Podboraju i Mitlo), koja su uslijed učestalih osmanskih prodora stajala napuštena dug niz godina, obrađivali su domaći žitelji iz Šibenika, Crnice, Krapnja i Vrpolja, a Morlaci bi ondje uglavnom dolazili povremeno, radi ispaše. Šibenčani su, kako ističe autor spisa, zemljišne posjede u Paklenici i Kremiku uspjeli obrađivati sve do 1568. Za korištenje zemljišta preko puta Skradina, u selima Pokorovniku, Pakošćanima, Koševićima, Dobričićima, Prtimišima, Unešiću, Nevestu, Koprnu i Sitnici, Morlaci su, pak, s njihovim stvarnim vlasnicima sklopili zakupničke ugovore, da bi nakon 1540., po svršetku Mletačko-osmanskog rata, a najkasnije do 1550. (što je, kako navodi, slučaj s Koševićima i Dobarčićima), prestali izvršavati svoje obveze i u cijelosti ih zauzeli. Sela Goriš, Dragu, Dragicu, Žitnić, Zamelicu, Lukovnik, Ljubostiniće, Zvoničac i Zaplanje nakon Mletačko-osmanskog rata mahom su zauzeli i nastanili Morlaci. Za Golo brdo Zavorović kaže da je napušteno, ali da Morlaci ondje napasaju stoku, Konjevrate su također dugo bile nenaseljene, no zauzeli su ih i nastanili Morlaci Mirilovići, a u napuštene Biliće Morlaci su dolazili samo radi ispaše, no pribilježio je da zemlju u tom selu ne obrađuju niti Morlaci, niti Šibenčani. Za posljednja dva od ukupno 33 sporna sela – Selišće Divnića i Božac – pisac izvještaja navodi da nema saznanja, no kaže da ona, prema ispravi o granicama između šibenskog kotara i kotara Ivana Cetinskog, pripadaju Šibenčanima.

U ostatku kodeksa (ff. 7r–11v) Zavorović, također na zahtjev mletačkih vlasti, izvještava Calba o prilikama na području drugih osmanskih posjeda unutar šibenskog

Kolanović, Šibenik 1986., str. 13–14. O privilegijima ugarsko-hrvatskih vladara koji su utjecali na razvitak šibenskog distrikta vidi: Kolanović, *Šibenik u kasnome*, str. 10–17.

³⁶ Usp. *Šibenski diplomatarij*, d. 42, str. 87–90.

³⁷ Usp. Juran, *Doseljavanje Morlaka*, str. 139, bilj. 37.

³⁸ Pretpostavljamo da termin *il chochiume* označava sultanovu pisanu naredbu (hukum), a da se broj 153 zapravo odnosi na 1553. godinu, iz koje datira sultanov popis u kojem su prvi put zabilježeni nazivi sva 33 zaposjednuta sela u šibenskoj Zagori, što se i podudara sa svrhom Zavorovićeva izvještaja. Budući da smatramo da je u kodeksu zbog pogreške u pisanju na tom mjestu iz godine ispuštena znamenka 5, u prijepisu smo ju dodali u uglatoj zagradi. Ovdje zahvaljujem Nenadu Moačaninu na pomoći oko razjašnjenja termina *il chochiume*.

³⁹ *Questo fiume Polschiza diuide le ditte 33 ville dal castelo d'i Turchi detto Chliuge et Darnis. Zavoreo, Istruttione piu particolare*, f. 1v.

distrikta koji nisu bili predmetom spomenuta mletačko-osmanskog spora. Navedena je mjesta, kako objašnjava, dijelom nastavilo obrađivati domicilno stanovništvo, a dijelom su bila napuštena, pa su neka od njih, na isti način kao što je to bio slučaj s 33 sporna sela, uzurpirali osmanski Morlaci koji su ih uživali i koristili za ispašu (*Dele qual parte, come in la nota di quelle, pur vengono cultiuate per li nostri, parte per esse abandonate, non sono tochte, et parte vsurpate*).⁴⁰ Riječ je o ukupno 82 naselja i lokaliteta koja su pripadala Gornjem polju, Primoštenu i Rogoznici, a ovdje ih navodimo onako kako su zabilježena u rukopisu: *la villa Srisounica, Orassie, Bodine, Odarsteuo, Girmazchou, Sirocha, Parmich, Chotlar, Mlaste, Obuchiaz, Gusterne, Hrastouaz, Muruica, Viruoaz ouer Visouaz, Puste Draghe, Masline, Smoquiza, Mitlazier, Tritabzie, Glipazie, Mlizine, Podborai, Pachoschiane, Slifno, Mochro, Butchofci, Birno, Soholi, Bodine, Stranichi, Strixeuo Grande, Strixeuo Picolo, Orissie, Tlacnice, Slifno, Chossaue, Sadine, Chremich, Chonchostra, Stupiach, Siuaschine, Zuecai, Boiana, Tribexichi, Poddriuenicie, Vadagl, Sliunica, Garbe, Gola Glauica, Massline/Olliuari, Maslignach, Ogragienice, Mirchouichia Doce, il monte Gorgni gay / Gai Volugi, Stablince, Loxnice, Radess, Puglia, Obutaz, Sipceno, Corteglia, Draceuiza, Dobra poglana, Bliza, Podborai, il monte Vllenich, Mahala, Stupin, Roxne Draghe, Jarebignach, Obagleniza, Supgliach, Zeceuo, Simun scogl, Velicha Glauica, Schoricina Dragha, Velissa Dragha, Pcelina Dragha, Cobiglach, Carglina Glauica, Galessina Glauica i Loqua Rogoznica.*

Kodeks AHAZU-a sign. II b 53: Jedan ili dva kodeksa?

Vjerojatno najveći izazov s kojim smo se susreli priređujući za tisak nevelik Zavorovićev rukopisni izvještaj *Li confini de Dalmatia* bio je odgovoriti na pitanje je li taj kodeks doista jedna rukopisna cjelina ili se, pak, sastoji od dva rukopisa? U poglavlju o folijaciji najavili smo da ćemo se u ovom radu još baviti tim problemom, a sada ćemo navesti i razmotriti sve pokazatelje za koje smatramo da govore u prilog tomu da se kodeks *Li confini de Dalmatia* sastoji od dvije zajedno privezane verzije istog rukopisa. Kao što smo spomenuli, za potrebe ovog istraživanja nazvat ćemo ih "kodeks A" i "kodeks B". Pokaže li se da je doista riječ o dva zasebna rukopisa, pokušat ćemo utvrditi i u kakvom su međusobnom odnosu "kodeks A" i "kodeks B".

Smatramo da su kodeks A i kodeks B nedvojbeno djelo istog autora – Petra Zavorovića. Paleografskom analizom utvrdili smo, naime, da se rukopis kojim je pisan tekst kodeksa A u potpunosti podudara s rukopisom kodeksa B. Oba su kodeksa pisana na istoj vrsti papira i identičnih su dimenzija (15,5 x 21cm). Unatoč tome, kao što ćemo obrazložiti, mišljenja smo da kodeks A i kodeks B izvorno nisu činili jednu cjelinu, nego da su naknadno umetnuti jedan u drugi, i to tako da je kodeks B umet-

⁴⁰ Zavoreo, *Istruzione piu particolare*, ff. 9r–9v.

nut u kodeks A. Kao što smo objasnili u poglavlju o folijaciji, kodeks A obuhvaća dva arka (ff. Ir–IVv), a kodeks B šest araka rukopisa *Li confini de Dalmatia* (ff. 1r–12v).

Na pretpostavku o postojanju dvaju zasebnih kodeksa potaknula nas je, među ostalim, činjenica da se tekst na ff. IIr–IIv, uz razlike čitanju, ponavlja na ff. 1r–1v.⁴¹ Razmatrajući moguće razloge ponavljanja, zaključili smo da je do toga najvjerojatnije došlo zato što tekst na ff. IIr–IIv zapravo pripada zasebnom rukopisu (kodeksu A), koji je potom ponovno prepisan u drugi rukopis (kodeks B) i jer namjena tih dvaju tekstova najvjerojatnije nije bila jednaka – moguće je da je kraći rukopis (kodeks A) zapravo koncept promemorije, a opsežniji rukopis (kodeks B) je njegov čistopis.⁴² Pristupivši kolacioniranju ff. IIr–IIv kodeksa A i ff. 1r–1v kodeksa B utvrdili smo, nadalje, da se tekst na tim folijima doista u velikoj mjeri podudara, no s druge strane, uočili smo da karakteristike identificiranih razlika u čitanju, koje navodimo u kritičkom aparatu izdanja, odražavaju autorovu nakanu da svoj prvotni tekst (kodeks A) poboljša i prepravi te da sukladno tomu načini njegov čistopis (kodeks B).⁴³ Pitanje je, međutim, je li kodeks B, koji smatramo čistopisom Petrova izvještaja za Calba, ujedno i konačna verzija tog teksta. Naime, i u kodeksu B na desetak mjesta nalazimo ispravke pisane autorovom rukom,⁴⁴ što ukazuje na to da je Petar Zavorović svoj tekst nastavio prepravljati, no budući da nije poznato je li osim kodeksa A i B napisao još koju verziju svojeg izvještaja o stanju u zaposjednutim selima šibenske Zagore, kodeks B ćemo smatrati čistopisom kodeksa A, ali ga nećemo smatrati završnom verzijom rukopisa *Li confini de Dalmatia*.

Osim spomenutih pokazatelja, na postojanje koncepta i čistopisa rukopisa *Li confini de Dalmatia* ukazuju i vlastoručne anotacije Petrova nećaka, povjesničara Dinka Zavorovića, koje nalazimo jedino na listovima koncepta (kodeks A). To, daka-ko, znači da je Dinko savjetovao svojeg strica pri pisanju izvještaja za Mlečane, ali i otkriva da je na presudbu najvjerojatnije dobio samo radnu verziju Petrova teksta (kodeks A). U tom je smislu osobito važna opaska na margini koncepta kojom Dinko

⁴¹ Usp. Calbo, *Li confini de Dalmatia*, ff. IIr–IIv; Zavoreo, *Istruzione piu particolare*, ff. 1r–1v.

⁴² U opisu kodeksa *Li confini de Dalmatia* načinjenom u Muzeju grada Šibenika nenumerirani, drugi list rukopisa shvaća se kao dio koncepta, međutim, ta se činjenica ondje ne obrazlaže. Usp. “pisac kodeksa računao je tekst na listu (2) kao koncept koncepta lista (3) pa ga nije folijirao”, Napomene uz prijepis, str. 27.

⁴³ Primjerice, u kodeksu B dodane su riječi kojih nema u kodeksu A (*dela cita; doue cio e; specialmente* itd.), i obratno, iz kodeksa B ispuštene su riječi navedene u kodeksu A (*de; item nota; li detti lochi* itd.). U kodeksu B izmijenjen je red nekih riječi u odnosu na kodeks A (*pertinentie et raggion* umj. *raggion et pertinentie; Chgliuc et Darniss* umj. *Darniss et Chgliuc*), a pojedine riječi u kodeksu B ispravljane su ili su zamijenjene riječima koje je autor vjerojatno smatrao prikladnijima ili točnijima (*Giovanni* umj. *Zuan; detto* umj. *qual; drio* umj. *drieto; terratici* umj. *teratici* itd.). Usp. kritički aparat, Zavoreo, *Istruzione piu particolare*, ff. 1r–1v.

⁴⁴ Precrtano je nekoliko riječi (*sono; quali; far; per esse; loco; questo; li; manco de vno; del qual Podborai; de Sibenico*), Usp. kritički aparat, Zavoreo, *Istruzione piu particolare*, f. 3r, 4r, 6v, 8r, 9v, 10v, 11r. Na jednom je mjestu umetnuta rečenica (*Ma e da auertir che si troua vno loco chiamato Podine, situato tra Varsnica et Varhpogie. Perho che non fosse equiuocat Bodine per Podine et e contra basta che Bodine et Podine sono lochi nostri*). Usp. kritički aparat, Zavoreo, *Istruzione piu particolare*, f. 7v.

Zavorović⁴⁵ stricu Petru ukazuje na pogrešno tumačenje razgraničenja Petrove gore (Moseć), odnosno isprave iz 1434., o utvrđivanju granica između šibenskog kotara i posjeda kneza Ivana Cetinskog,⁴⁶ zato što potvrđuje da je Petar prema Dinkovim savjetima mijenjao tekst svoje promemorije i sastavljao njezin čistopis. Naime, Petar u novoj verziji izvještaja za Mlečane (kodeks B) na tom mjestu posve izbacuje sporni tekst o podjeli Petrove gore,⁴⁷ a na spomenutu se ispravu poziva kasnije, opisujući granice na području Žitnića.⁴⁸

Pitanje naslova rukopisa

Proučavajući kodeks AHAZU-a sign. II b 53, utvrdili smo, naposljetku, da nisu točni ni naslovi navedeni na koricama restauriranog sveščića tog rukopisa (*Li confini de Dalmatia*), u katalogu Zbirke rukopisa latiničkih kodeksa u AHAZU-u (*Infornatione(!) dana(!) sopra il confini de Dalmatia e sopra le 33 ville contentiose*) i u strojnom prijepisu iz Muzeja grada Šibenika (*Sopra li confini in Dalmazia*). Na taj nas je zaključak navela činjenica da sintagma “li confini de Dalmatia”, koju nalazimo u sve tri spomenute verzije naslova kodeksa, zapravo nije naslov Zavorovićeve izvještaja, nego je riječ o dijelu titule mletačkog izaslanika Giovannija Battiste Calba (*deputato sopra li confini de Dalmatia*). Koji je, dakle, ispravan naslov Zavorovićevo kodeksa? Odgovor na to pitanje najlogičnije je potražiti u kodeksu B, koji smatramo čistopisom izvještaja o selima šibenske Zagore. Na f. 1r nalazi se naslov koji u cijelosti glasi: *Instruttione piu particolare dele XXXIII ville de Sibenico contentiose et d'altri lochi, data al clarissimo misser Giovanni Battista Calbo, deputato sopra li confini de Dalmatia et persona e da saper che*, a u izdanju izvještaja Petra Zavorovića koristit ćemo njegovu skraćenu verziju: *Instruttione piu particolare dele XXXIII ville de Sibenico contentiose et d'altri lochi*. U radu se, pak, na rukopis AHAZU-a sign. II b 53 pozivamo prema naslovu navedenom na koricama kodeksa (*Li confini de Dalmatia*), a izdanje rukopisa citiramo prema novoutvrđenom naslovu kodeksa (*Instruttione piu particolare dele XXXIII ville de Sebenico contentiose et d'altri lochi*).

⁴⁵ *∫ S'ingana, non e diuisa per la mita il monte, perche vna picol parte de questo resta nel nostro confin per la detta scrittura. Domenico Zauoreo subscripsit. Usp. kritički aparat, Zavoreo, Instruttione piu particolare, f. 1v., bilj. 52; Calbo, Li confini de Dalmatia, f. IIv.*

⁴⁶ *Nota anchora: Che le ditte XXXIII ville sono de qua de Petroua gora. La qual Petroua gora par per la sudetta diuision per vna mita e deli Sibenizani et per l'altra mita del conte de Zetina soprascritto, hora deli Turchi. Ma da molti anni posessa tuta quanta da Morlachi, suditi Turcheschi. Usp. Zavoreo, Instruttione piu particolare, f. 1v., bilj. 51; Calbo, Li confini de Dalmatia, f. IIv.*

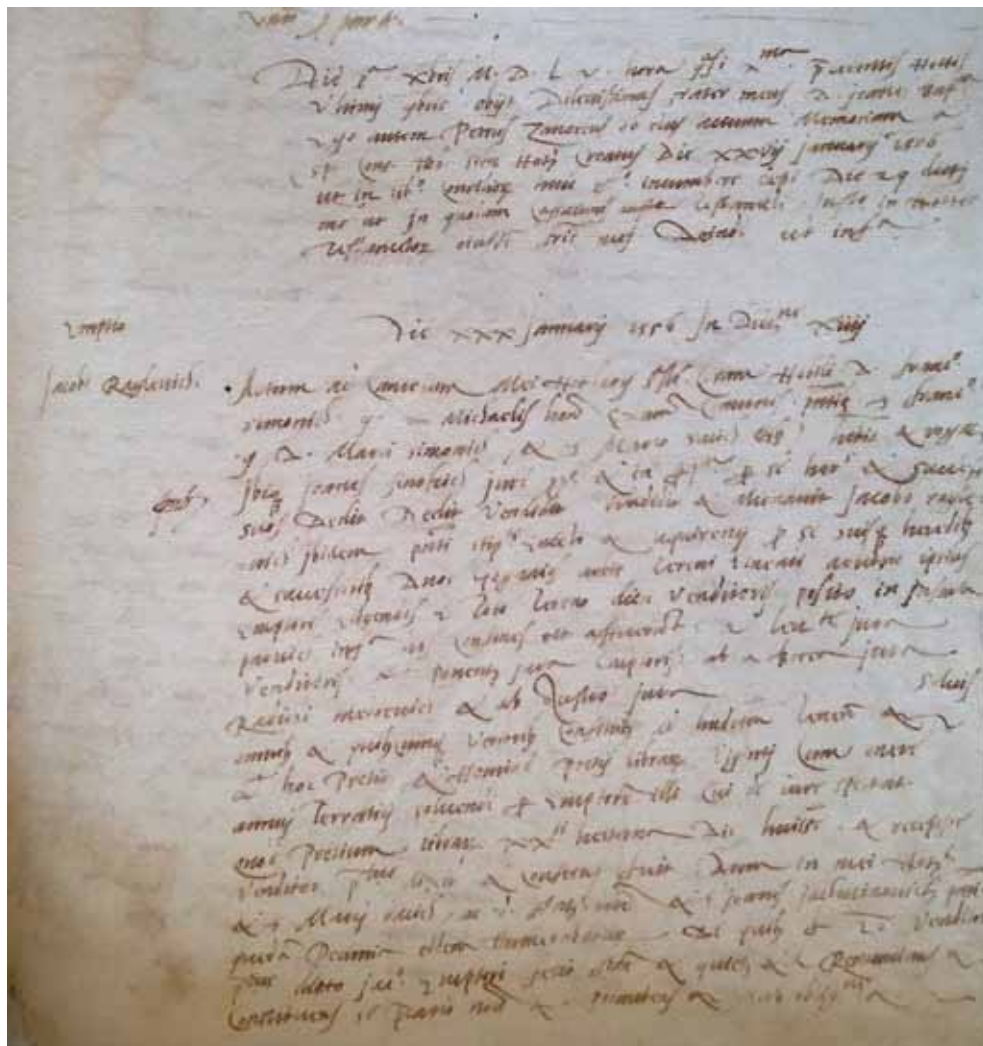
⁴⁷ Usp. Zavoreo, *Instruttione piu particolare*, f. 1v.

⁴⁸ *8 Xitnichi, situato soto Petroua gora, loco per la mita Turchescho et per l'altra mita d'i Sibenizani. Come par nel infradescrito, deli confini posti tra Sibenizani et il conte Zuane di Cetina par nel libretto de pergamena. Li detti Xitnichi sono verso il castel d'i Turchi, chiamato Darnis. Qual Darniss e dela dela(!) fiumara Polschiza, et Xitnichi sono de qua dela fiumara sula banda nostra. Si che la detta fiumara trameza et diuide Xitnichi da Darniss, et Darniss da Xitnichi, qual Xitnichi confinano ancho con Zameliza. Nota: Che Petroua gora da molti anni in qua e posseduta tuta da Morlachi, sudditi Turcheschi. Usp. Zavoreo, Instruttione piu particolare, f. 3r.*

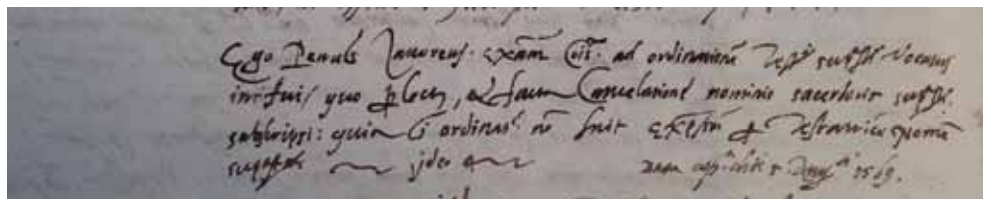
O načelima izdanja

Priređujući rukopis Petra Zavorovića *Li confini de Dalmatia* za tisak imali smo na umu činjenicu da je riječ o autografu te smo tekst željeli što vjernije prenijeti čitatelju. U izdanju smo stoga očuvali obilježja ortografije i jezika druge polovice 16. stoljeća. Zadržali smo i neke osobitosti, među kojima su najčešće oscilacije u bilježenju -u- i -v- (*Vngharia, vna, viua, ut ibi*) i nedosljednosti u bilježenju udvojenih konsonanata (*guera, cita, priuilegii, libreto, nela, nelle, dela*). Kako bismo olakšali razumijevanje teksta, razriješili smo sve kratice i osuvremenili pisanje velikog i malog slova te interpunkciju. Kao što smo objasnili u poglavlju o folijaciji, osnova izdanja je kodeks B, a u kritičkom aparatu naveli smo razlike u čitanju u odnosu na kodeks A, i to na način da prvo navodimo oblik iz čistopisa (B), a zatim onakav kakav je zapisan u konceptu (A). U izdanju smo zadržali izvornu, autorovu folijaciju.

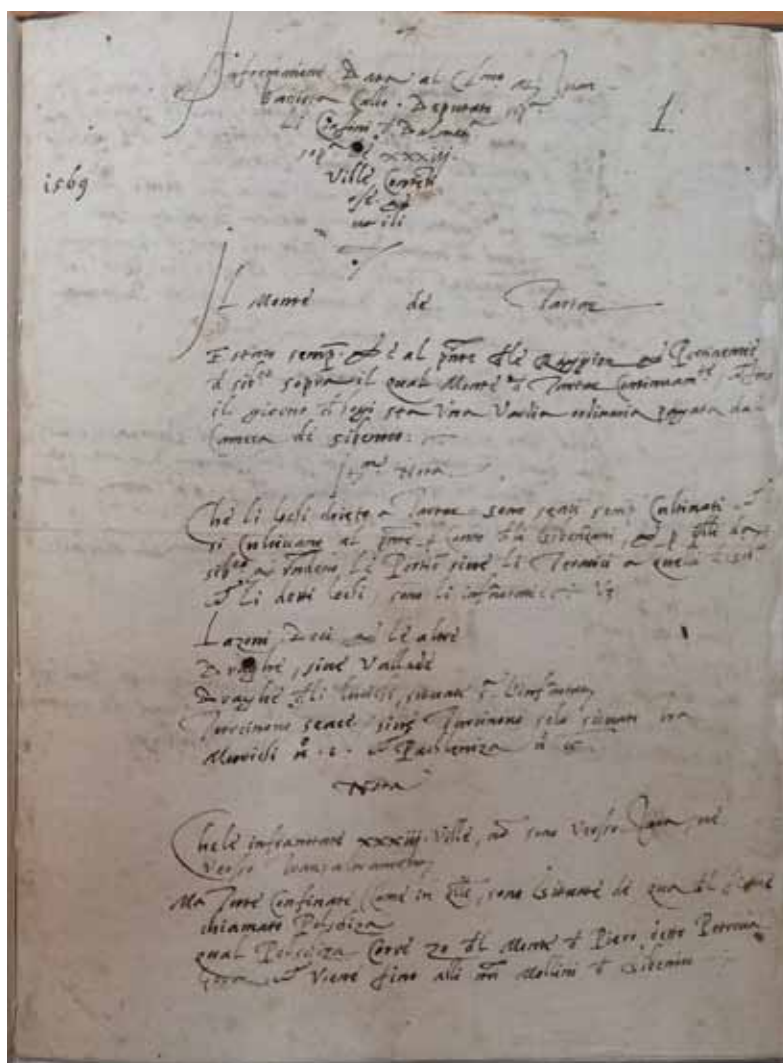
Slikovni prilozii

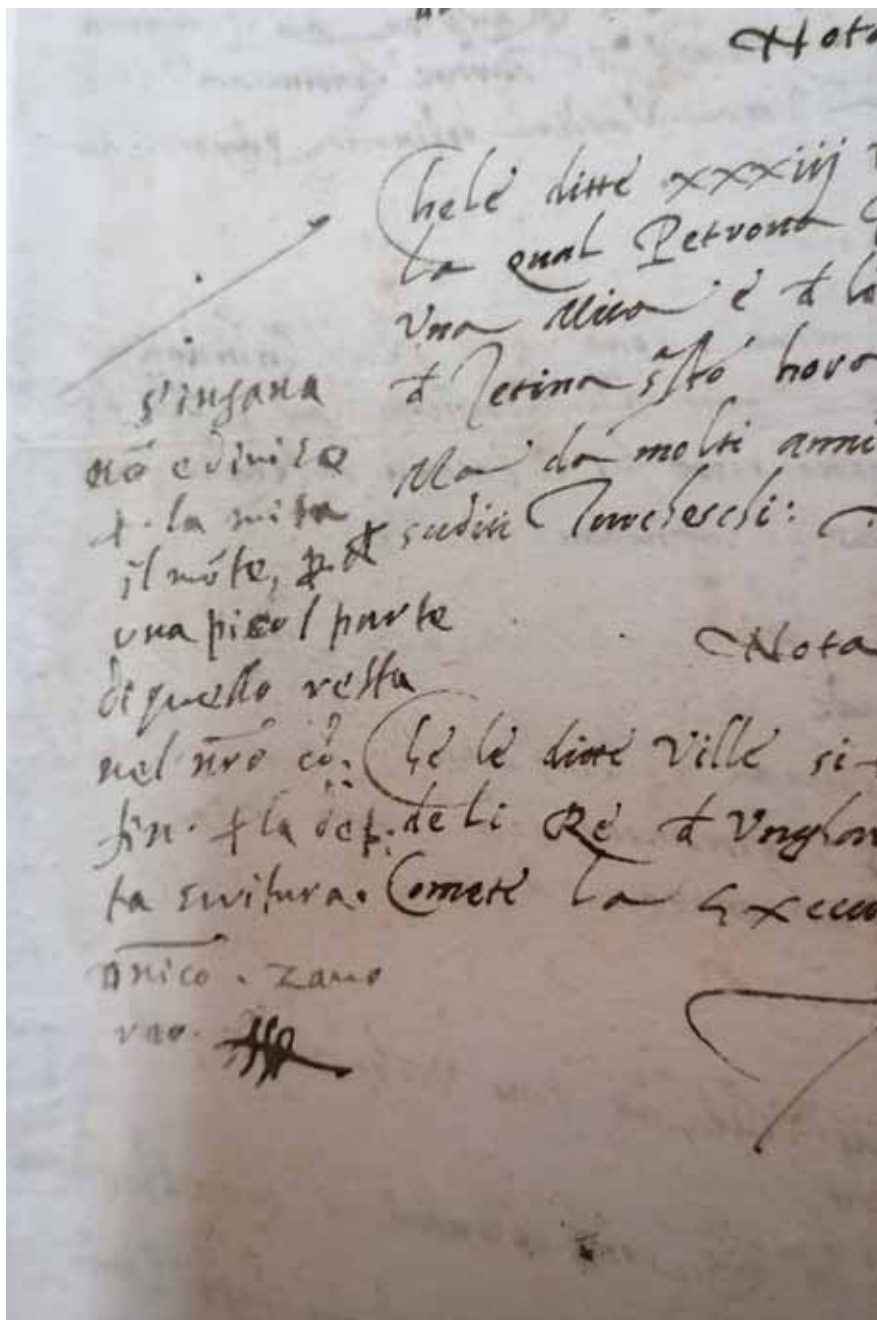
Slika 1. Faksimil, autograf prvoga bilježničkog spisa Petra Zavorovića (30. 1. 1556.) i njegovo obrazloženje zašto je stupio na dužnost bilježnika šibenske komune. HR-DAZD-30, BŠ, kut. 38 II.c, f. 293r.

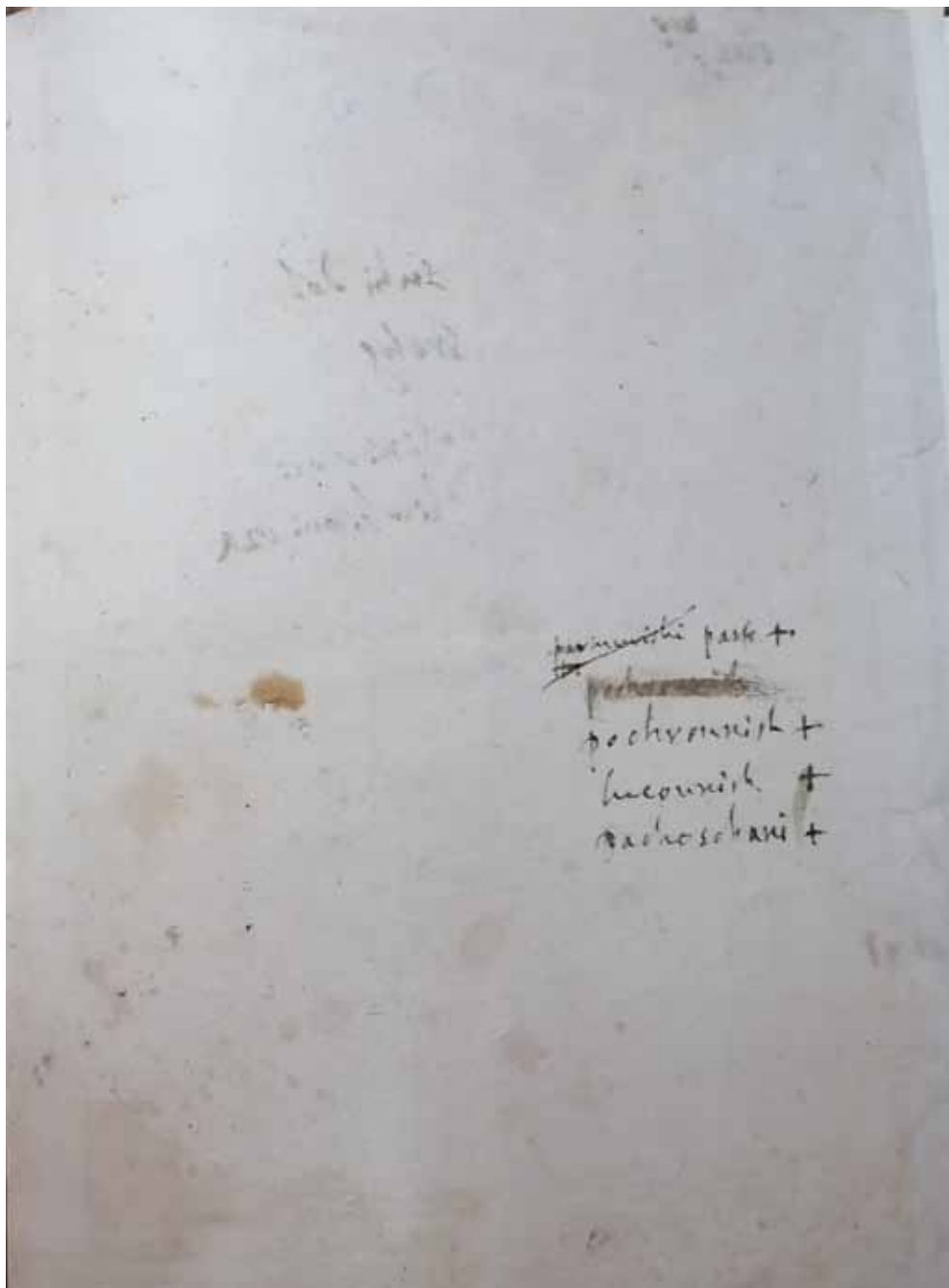
Slika 2. Faksimil, autograf Petra Zavorovića egzaminatora (1548.). HR-DAZD-30, BŠ, kut. 36 VI.a, f. 72v.

Slika 3. Faksimil, AHASU, *Li confini de Dalmatia*, sign. II b 53, f. IIr.

Slika 4. Faksimil, folij na kojem se nalazi vlastoručna marginalija šibenskog povjesničara Dinka Zavorovića, AHAZU, *Li confini de Dalmatia*, sign. II b 53, f. IIv.

Slika 5. Faksimil, folij na kojem se nalaze vlastoručne anotacije šibenskog povjesničara Dinka Zavorovića, AHAZU, *Li confini de Dalmatia*, sign. II b 53, f. IIIr.

PIETRO ZAVOREO

**ISTRUTTIONE PIU PARTICOLARE DELE XXXIII VILLE DE
SIBENICO CONTENTIOSE ET D'ALTRI LOCHI**

/f. 1r/

Instruttione piu particolare dele XXXIII ville de Sibenico contentiose et d'altri lochi,¹ data al clarissimo misser Giovanni² Battista Calbo, deputato sopra li confini de Dalmatia et persona e da saper che³

1569

Il monte de Tartar

E stato sempre et e al presente dele pertinentie et raggion⁴ dela cita⁵ de Sibenico, doue cio e,⁶ sopra il detto⁷ monte ⁸ Tartar, continuamente et fino el⁹ giorno de hogi sta vna vardia ordinaria pagata dala camera de Sibenico.¹⁰ Et¹¹ li lochi drio¹² a Tartar, specialmente li infranotati,¹³ sono stati sempre cultiuati et si cultiuano al presente per conto de quelli da Sibenico¹⁴ et per quelli da Sibenico, et rendeno le portion siue li terratici¹⁵ a quelli da¹⁶ Sibenico et ¹⁷ specialmente¹⁸ l'infranotati,¹⁹ videlicet:

Lazoui Doci con^{20 21} altre draghe siue valade²²

Draghe deli Lucichi, ²³ sopra l'infranotato

Turcinouo seace, siue Turcino²⁴ selo, situato tra Murichi, villa dele 33 ville, al²⁵ numero 1, et Pachleniza, numero 15.

¹ Instruttione ... lochi] Informatione

² Giovanni] Zuan

³ et ... che] sopra le XXXIII ville contentiose et ut ibi

⁴ pertinentie et raggion] raggion et pertinentie

⁵ dela cita] *om.*

⁶ doue cio e] *om.*

⁷ detto] qual

⁸ de *add.*

⁹ el] il

¹⁰ Item nota *add.*

¹¹ Et] Che

¹² drio] drieto

¹³ specialmente li infranotati *cancel.] om.*

¹⁴ de quelli da Sibenico] deli Sibenzani

¹⁵ terratici] teratici

¹⁶ da] de

¹⁷ li detti lochi sono *add.*

¹⁸ specialmente] *om.*

¹⁹ l'infranotati] li infranotati

²⁰ con] et

²¹ le *add.*

²² valade] vallade

²³ situate *add.*

²⁴ Turcino] Turcinouo

²⁵ villa ... al] *om.*

/f. 1v/

Dele XXXIII ville²⁶

Nota

Che le infranotate 33²⁷ ville non sono versso Zara ne versso Trahu²⁸ come²⁹ al-
tramente, ma tute confinate come in quelle sono situate de qua del fiume chiamato
Polschiza. Qual Polschiza core³⁰ zo del Monte de Piero, detto Petroua gora, et termi-
na³¹ fino alli nostri molini³² de Sibenico. Questo³³ fiume³⁴ Polschiza diuide le ditte 33³⁵
ville dal castelo³⁶ d'i Turchi detto³⁷ Chliugc et Darnis.³⁸ Ita che Chgliuc e Darniss³⁹
sono dela del fiume Polschiza, et le XXXIII ville de qua del ⁴⁰fiume Polschiza, in
modo che esse ville sono nel confin nostro diuiso et tramezato con questa fiumara in
la⁴¹ diuision fatta cul⁴² conte Zuane di Cetina, come par nel libreto de pergamena.⁴³ Il
qual confin tende verso⁴⁴ il paese Turchescho, zoe versso il loco⁴⁵ siue castelo⁴⁶ chia-
mato⁴⁷ Chgliuc et Darniss,⁴⁸ distat⁴⁹ dala strada che conduce⁵⁰ a Trau.

51 52

²⁶ Delle XXXIII ville] *om.*

²⁷ 33] XXXIII

²⁸ Trahu] Trau

²⁹ come *cancell.*] *om.*

³⁰ core] corre

³¹ termina] viene

³² molini] mollini

³³ Questo] Qual

³⁴ fiume] *om.*

³⁵ 33] XXXIII

³⁶ dal castelo] dali castelli

³⁷ detto] chiamati

³⁸ Chgliuc et Darnis] Darniss et Chgliuc

³⁹ Chgliuc et Darniss] Darniss et Chgliuc

⁴⁰ ditto] *add.*

⁴¹ in la] nela

⁴² cul] col

⁴³ libreto de pergamena] libro de bergamena

⁴⁴ verso] versso

⁴⁵ sl loco] li lochi

⁴⁶ siue castelo] *om.*

⁴⁷ chiamato] sudetti

⁴⁸ Chgliuc et Darniss] Darniss et Chgliuc

⁴⁹ distat] distanti

⁵⁰ conduce] mena

⁵¹ Nota anchora: Che le ditte XXXIII ville sono de qua de Petroua gora. La qual Petroua gora par per la
sudetta diuision per vna mita e deli Sibenzani et per l'altra mita del conte de Zetina soprascritto, hora
deli Turchi. Ma da molti anni posessa tuta quanta da Morlachi suditi Turcheschi. *add.*

⁵² % S'ingana, non e diuisa per la mita il monte, perche vna picol parte de questo resta nel nostro confin
per la detta scrittura. Domenico Zauoreo subscripsit *add. in marg. Ms alia manu*

Nota anchora

Che le ditte ville si trouano in le scritte siue priuilegii deli Re de Vngharia et il chochiume del signor del 15[5]3 numero⁵³ comete che siamo lasciati star in quello che contengono le ditte scritte deli Re et bani.⁵⁴

Seguita l'instruttione particolare et ciaschuna delle ditte XXXIII ville.⁵⁵

/f. 2r/

1 Murichi et

2 Le vale al incontro de Scradona, che sono soto Murichi et quasi pertinentie d'i Murichi, situate drio il monte Tartar, confinano con Gola barda et Cogleurate.

Nota

Che Murichi e lontano dali molini de Sibenico circa vno megia et meza. Tra li qual Murichi et Scradona e la fiumara deli molini, si che li diuide la detta fiumara. Murichi da tanti anni in qua non e habitato da alchuno, ma (in quanto a la habitati-on) sta derrellitto et vien per forza pascolato da Morlachi l'inuernata poi se ne fugi-eno. Le vigne d'i Murichi che anchor se ne troua dele antiquissime, zoe quelle che sono apresso il mar, sono lauorate et godute da quelli de Scradona da tanti anni in qua. Le terre arratorie, veramente deli detti Murichi, zoe le vallade et altre, et alchune vigne piu in suso, zoe quelle che non sono appresso il mar ma a Tribnic, che e vna aqua viua, sono sta lauorato sempre per li nostri, zoe per quelli de le Zarnice homini de Sibenico, et risposo ali patroni le loro portion, zoe alli gentilhuomini da Cha Fero, alli Lucichi et a magistro Antonio de Norssa.

Nota

Che la giesia, chiamata Santa Catarina, situata al incontro de Scradona, fu et e chiesa dela villa Murichi et de quelle vallade. La qual chiesa e sopra il nostro confin, tamen posessa dali Turchi de Scradona.

/f. 2v/

3 Gola barda sopra li molini situata tra Murichi et li molini pur dala banda nostra, zoe sul nostro confin. Questi sono derrellitti et abandonati, ma li Morlachi con li loro animali pascolano solamente l'inuernata da al quanto tempo in qua. Iui sono certe vigne vechie non coltuate, ma quando fruttano che primo li troua ii frutti sono soi.

⁵³ del 153 numero] *om.*

⁵⁴ Che ... bani] la executione deli ditti priuilegii

⁵⁵ Seguita l'instruttione particolare et ciaschuna delle ditte XXXIII ville] *om.*

4 Coglieurata, situata pur drìo il monte de Tartar, confina con Murichi, Cole vale et Gola barda. Questa villa de Coglieurata e distante dali molini de Sibenico circa doi miglia et da molini, poi non ha loco murato piu propinquo che la citta de Sibenico. Questa villa non e habitata altamente da alchuno, ma ben vsurpata et cultiuata da Morlachi, chiamati Mirilouichi, da diece anni in qua, et dali dieci anni in suso e stata abandonata et derellitta.

5 Goriss, situato sopra vno loco chiamato Punicina Dragha, ita che questa vale siue Punicina Dragha, loco pur sub confin de Sibenico e tra Goriss et Cogleurate. Questa Punicina Dragha, loco nostro, ut supra, est pascolato da Morlachi. Questo Goriss e da la banda che tende verso Chgluc gia castelo loco Turchescho benche distant assai. Questo Goriss da la vltima pace, in qua fu achasato et habitato da Morlachi, et fino la pace, zoe in tempo dela guera, et inanti stete abandonato et cosi sul abandonato venero li Morlachi et iui stanziano et cultiuano vsque in hodiernum.

/f. 3r/

6 et Dragha et

7 Draghiza, situate apresso Goriss, tendenti pur versso Chgliuc, tramezato dala fiumara Polschiza, ut supra, che come e detto tendeno versso Chgluc. Ma distanti da Chgliuc et sono da qua dala fiumara le ditte Dragha et Draghiza sono⁵⁶ ut supra. Furono dessolate et derellitte fino ala prima et vltima guere, et dala vltima guera in qua furono vsurpati et sono posesse da Behrama Gliubich Turcho, insieme con vn'altra villa li contigua chiamata Barniza pur de raggion nostra.

8 Xitnichi, situato soto Petroua gora, loco per la mita Turchescho et per l'altra mita d'i Sibenizani. Come par nel infradescritto, deli confini posti tra Sibenizani et il conte Zuane di Cetina par nel libreto de pergamena. Li detti Xitnichi sono verso il castel d'i Turchi, chiamato Darnis. Qual Darniss e dela dela(!) fiumara Polschiza, et Xitnichi sono de qua dela fiumara sula banda nostra. Si che la detta fiumara trameza et diuide Xitnichi da Darniss et Darniss da Xitnichi, qual Xitnichi confinano ancho con Zameliza.

Nota

Che Petroua gora da molti anni in qua e posseduta tuta da Morlachi, sudditi Turcheschi.

Nota

Che Xitnichi dala vltima guera in qua e comenciata habitare et est de continuo habitata vsque in hodiernum et laorata da Morlachi preditti, dali qual fu trouata abandonata per le incursione Turchesche et per tal causa vsurpata.

⁵⁶ sono *cancell.*

/f. 3v/

9 Zameliza, situata sopra Pochrofnich, confina con Xitnichi et con Pochrofnich preditto. Questo non e apresso alchuno castelo Turchescho, se non che tende verso il soprascritto Darniss oltra (Perho) la fiumara et e apresso Petroua gora tuta (ut supra) poseduta da Morlachi. Questa medesimamente fu per le incursioni Turchesche abandonata et cosi stata fino a la vltima guera dala qual in qua li Morlachi l'hano osurpata et l'habitano vsque in hodiernum.

10 Pochrofnich, situato soto Zameliza pur versso Darniss ma dala banda nostra, zoe de qua dela fiumara Polschiza, confina con Luchofnich che era loco nostro. Questo Pochrofnich e habitato per li Morlachi, etiam inanti la guera, ma rendeano li terratici alli Sibenzani et dela guera in qua l'hano del tuto vsurpata senca render altro et l'habitano vsque in hodiernum.

11 Luchofnich, situato soto Pochrofnich ma dala banda nostra, zoe de qua dela fiumara Polschiza confina con Pachoschiane et Cosseuichi. Tende versso Darniss, ma dala banda nostra, ut supra. Questo Luchofnich dala guera in qua e vsurpato, cultiuato et habitato da Morlachi.

12 Pachoschiane, situate apresso Luchofnich, confina col ditto Luchofnich et con Cosseuichi. ^{/f. 4r/} Pachoschiane non ha castelo ne altro loco murato piu propinquo de Varhpoie de Sibenico. Pachoschiane fino al vltima guera erano cultiuati da Morlachi, ma rendeano li terratici alli Sibenzani et dala guera in qua vsurpate de tuto i tute Pachoschiane e nel confin nostro, par in li priuillegii nel libreto de pargamena.

13 Cosseuichi confina con Pachoschiane, con Luchofnich et con Dobaricchi. No ha altro castelo piu propinquo che Varhpogie nostro de Sibenico. Questa villa fu da molti anni cultiuata da Morlachi, ma affitata siue condotta per publici instrumenti da li patroni di quella, zoe da li Simonichi, et risposili li terratici quali⁵⁷ come conueniuano. Fino mai il regimento del quondam clarissimo misser Bernardo Pesaro che fu quasi fino el 1550, il qual non permesse far⁵⁸ piu far queste location, ne astrengier li Morlachi alla rendersion, zoe quelli che remanuiano debitori. Ita che da quel tempo in qua zoe dal 1550 la ditta villa Cosseuichi resto vsurpata di tuti in tuto.

14 Dobaricchi confina con Cosseuichi et Pachleniza. Questi Dobaricchi non hano loco murato che piu le sia propinquo che la cita de Sibenico. Questi Dobaricchi da la guera in qua sono abandonati et da li Morlachi vsurpati, ma alchuni de loro rendeano a li Sibenzani fino al Pesaro, zoe al 1550, et da tal tempo in qua se li vsurporno del tuto senca renderli cosa alchuna.

⁵⁷ quali *cancell.*

⁵⁸ far *cancell.*

/f. 4v/

15 Pachleniza confina con Dobarcichi et Chremich. Questo loco no ha castelo ne altro loco murato piu propinquo dela cita de Sibenico. Pachleniza fu (quanto a la habitation) abandonata gia tanti anni, ma fino l'anno proxime passato, zoe il 1568, e stato cultiuato per li nostri. Hora e del tuto abandonato cosi dali nostri, come da Turchi in quanto ala cultura, ma pur li Morlachi pascolano, come fano et per li altri lochi nostri.

16 Chremich, situato tra Pachleniza et Gliubostinichi. Chremich non ha loco piu propinquo che Varhpogie nostro da Sibenico. Chremich fia cultiuato per li nostri fino mai l'anno passato. Ma quanto ala habitation abandonato gia tanti anni, hora da vno anno in quo lo cultiuano li Morlachi, ma non habitano.

17 Gliubostinichi confina con Cremich et Vgnessichi. Non ha loco piu propinquo de Varhpogie nostro. Questo e in li confini nostri par in li priuillegii del Vngaro, come nel libreto di pargamena. Questo e vsurpato da Morlachi et habitato dala guera, in qua et gia anni 8 fano che li nostri cultiuauano questo loco de Gliubostinichi.

/f. 5r/

18 Zuonicaz, situato tra Cosseuichi et Partimisi. Tende versso Darniss, ma Zuonicaz e de qua dela fiumara Polschiza. Questo Zuonicaz e est in li confini nostri par in li priuillegii del Vngaro, si come nel libro di pergamena. Zuonicaz inanti la guera et da poi fu habitato dali Morlachi et vsque in hodiernum si habita et cultiua.

19 Partimisi, situato tra Zuonicaz et Vgnessichi, piu propinquo al castel de Varhpogie che ad alchuno altro loco murato. Questo e stato habitato da Morlachi fino in tempo che fuorno dessolate le ville et fu inanti la vltima guera, ma per inanti fino la vltima guerra rendeano li terratici alli Sibeniani.

20 Vgnessichi, situato tra Gliubostinichi et Neuest, piu propinquo al castel di Varhpogie che ad ad(!) altro loco murato. Questo etiam fu abandonato et inanzi la guera habitato da Morlachi, ma fino a la guera risposo a li Sibeniani et dala guera in qua vsurpato, cultiuato et goduto da essi Morlachi del tuti.

21 Neuest, situato tra Vgnessichi et Choparno, piu propinquo a Varhpogie che ad alchuno altro loco murato. Habitato da Morlachi dala guera in qua, fino la qual hano risposo li terratici alli Sibeniani o li annual affitti et da la guera in qua niente.

/f. 5v/

22 Choparno, situato tra Neuest et Zaplagne, propinquo piu a Varhpogie che ad altro loco murato, ut supra. Habitato da molto tempo da Morlachi fino al presente. Quai fino ala guera rendeano li terratici alli Sibenzani, ma dala guera in qua niente.

23 Zaplagne, situato tra Choparno et Sitniza et apresso Slifno, che e in Campo de sopra chiamato Gorgne pogle. Qual Slifno sempre vsque in hodiernum fu et e cultiuato per li Sibenzani, come etiam e ditto di questo Slifno in li altri lochi del Campo de sopra doue sara anotato ditto Slifno. Zaplagne e piu propinquo a Varhpogie che ad altro loco murato. Zaplagne e etiam in li confini nostri come in li priuillegii del Ongaro. Zaplagne e vsurpato, habitato et cultiuato vsque in hodiernum dali Morlachi.

24 Sitnica, alias Sitno, confina con Zaplagne et Mrafniza. Propinquo piu a Varhpogie che ad altro loco murato vsurpato inanti la guera et habitato da Morlachi ogni inuernata et coltiuata. Ma inanzi alla guera et doppoi hano risposo li terratici ali Sibenzani.

25 Mrafnica confina con Sitnica, Billichi et Lepenice. Propinquo piu a Varhpogie che ad altro loco murato. Questo loco non e habitato altamente da alchuno, ma e stato cultiuato da li nostri sempre et vsque in hodiernum si cultiua, et qualche volta descendeno li Morlachi a pascolar et nasceno controuersie.

/f. 6r/

26 Billichi confina con Zaplagne et Mrafniza, propinquo piu a Varhpogie che ad altro loco, ut supra. Abandonato et derellitto, ne coltiuato da Morlachi, ne dali nostri, ma ben pascolato da Morlachi che vano vagando per tuto doue non segli obsta et chi non sta la, no segli pol obstare.

27 Lepenize, confina con Mrafniza et Podluxie. Propinquo piu a Varhpogie che ad altro loco, ut supra. Abandonato quanto ala habitation, questo e cultiuato sempre per li nostri da Varhpogie vsque in hodiernum, ma li Morlachi vengono a pascolar perche non trouano chi li obsto, se non quando si va a posta qualche volta perche non si sa sempre che pascolano. Così di questo loco dico come deli altri doue pascolano.

28 Podluxie, situato tra Lepenice et Varsnica. Propinquo piu a Varhpogie che ad altro, ut supra. Questo e coltiuato dali nostri sempre vsque in hodiernum, ma li Morlachi vengono a pascolar per causa, ut supra.

29 Varsnica, situata tra Podluxie et Podboray. Propinquo piu a Varhpogie che ad altro loco, ut supra. Coltiuato per li nostri da Chrapano de continuo, ma li Morlachi vengono a pascolar et abeurear li animali qualche volta, come fano in li altri lochi, per esse li lochi dishabitati et non sempre con homini che gli obstino.

/f. 6v/

30 Podboray, pertinentie de Cauocesta, datio de San Marco, situato tra Varsniza et Mitlo. Cultiuato dali nostri de Crapano vsque in hodiernum, ma li Morlachi pascolano qualche volta per causa come di sopra e stato detto.

Ditto Podborai e anotato tra le pertinentie de Cauocesta in questo a rubrica.

31 Mitlo, tra Podborai e Obutaz, dele pertinentie de Cauocesta. Datio, ut supra, cultiuato per li nostri da Varhpogie fino el 1566 et dal horra in qua fu abandonato per alchune differentie tra li nostri. Ma li Morlachi pascolano et vna volta l'haueano semenato, ne piu hano voluto impedirssi dal pascolar in poi.

Diunichia Selischie et

Boxac: Di queste doi ville non si ha altra cognitione per esse⁵⁹

Ma di quelle si troua che sono nostre neli confini posti tra la comunita de Sibenico et il conte Zuane di Cetina.

/f. 7r/

Quanto si aspetta, al altra parte dela polliza, mandata per la magnificenza vostra clarissima, nela qual sono descritti le ville siue li lochi infranotati ha da sapere.

Che li nomi deli detti lochi ouer ville sono deprauiati ouer nominati con lingua Turcha, si che non si intendeno. Ma perche in ditti lochi siue nomi trouo che sono lochi parte del Campo de sopra, parte dele pertinentie de Cauocesta et Rogoznica, ho voluto descriuerui tute le ville et contrade del Campo de sopra, chiamato Gorgne pogle. Item tute le ville pertinent a Cauocesta et Rogoznica, accio si veda se qualche vna dele descritte nella vestra polliza, et qui soto et deprauate, ut supra, fusse fra le contrade de Gorgne poglie et de Cauocesta.

Ville et lochi descritti nella polliza et deprauiati, ut supra:

1 La villa Srisounica	13 Muruica
2 Orassie	14 Viruoaz ouer Visouaz
3 Bodine	15 Puste Draghe
4 Odarsteuo	16 Masline
5 Girmazchouo	17 Smoquiza
6 Sirocha	18 Mitlazier
7 Parmich	19 Tritabzie
8 Chotlar	20 Glipazie
9 Mlaste	21 Mlazine
10 Obuchiaz	22 Podborai
11 Gusterne	23 Pachoschiane
12 Hrastouaz	24 Slifno

⁵⁹ per esse *cancell.*

/f. 7v/

1 La villa Srizounica, potria esse Strixeuo, qual si chiama et Strixeuica, del qual Strixeuo par in questo a rubrica.

2 Orassie, potria esse Orassie, delo qual in questo rubrica.

3 Bodine e vno loco sopra Stranichi et soto Chremeno, lochi pur nostri et per noi cultiuati et possessi, ut infra rubrica numero. Ma e da auertir che si troua vno loco chiamato Podine, situato tra Varsnica et Varhpogie. Perho che non fosse equiuocat Bodine per Podine et e contra basta che Bodine et Podine sono lochi nostri.⁶⁰ Questo loco e seminato dali nostri, ma li Morlachi vengono a pascolar.

4 Odarsteuo. Non si sa per esse alterato ouer deprauato questo nome, ma potria esse Draceuiza nelle pertinentie de Crusseuo, delo qual Crasseuo infra a rubrica.

5 Girmazchouo. Non si sa, ma iudicassi che le sia qualche loco dele pertinentie de Cauocesta ouer Rogozniza. Perho si scorino tuti li nomi soi, se atrouassero qualche vno che soni piu apresso, a questo Girmazchouo potria esse Crusseuo, che e apresso Siroche. Qual seguita:

6 Sirocha, pertinentie del datio de Cauocesta delo qual infra rubrica.

7 Parmich. Non si troua questo nome, ma potria esse e Parhouo dele pertinentie de Cauocesta, delo qual in questo rubrica, ouer Chremich, delo qual par nelle 33 ville al numero 16.

8 Chotlar. Non si troua, ma potria essere Coteglia nelle pertinentie de Crusseuo rubrica.

9 Mlaste. Non si troua, ma si die creer chel sia loco dele pertinentie de Cauocesta ouer Rogozniza alterate, ut supra.

10 Obuchiaz. Non si troua se non Obutaz nele pertinentie e de Crusseuo rubrica numero 2.

11 Gusterne e su quel de Trau et l'arano quelli de Bossiglina, ouer Marina, ma si troua l'altro loco chiamato Gusterna. Qual e apresso la villa Golo bardo, villa delle 33 ville numero 3.

/f. 8r/

12 Hrastouaz. Questo e coltiuato per vna mita per quelli da Trau et per l'altra mita per quelli de Rogozniza, del territorio de Sibenico, et e in quelle pertinentie sopra Rogozniza.

13 Muruiza e apresso Crusseuo, pertinentie de Cauocesta, delo qual Crusseuo in questo rubrica 10 numero.

⁶⁰ Ma e da auertir che si troua vno loco chiamato Podine, situato tra Varsnica et Varhpogie. Perho che non fosse equiuocat Bodine per Podine et e contra basta che Bodine et Podine sono lochi nostri *inser.*

14 Visouac, ouer Visouaz, non si troua, ma e da credere chel sia dele pertinentie de Cauocesta, ouer Rogoznica, se non fuse su quel de Trau, o se non fusse Varssnica, dela qual in le 33 ville, numero 29. Ne si ha marauegliar che descriuesso et qui l' istessi lochi che sono in le 33 ville perho che sono doi altri lochi qui tra questi 24, quai sono et nele 33 ville, videlicet, li descritti qui soto al numero 22 et 23.

15 Puste Draghe, allias Morni Doci, si troua al estremo del campo de Grebaz loco.⁶¹ Qual Grebaz e in Campo de soto nostro, lauorato per quelli da Crapano. Questo loco de Puste Draghe siue Morni Doci vsque in hodiernum e cultiuato per li nostri da molto tempo in qua et quasi sempre.

16 Masline. Questo loco die esser vno de li doi, videlicet, o nele pertinentie de Parhouo, folio 10, numero 13, ouer vno scoglio in mar che si chiama Maslignach. Ne e da marauigliar chel volesse dir del scoglio. Poi chel descriue vnaltro scoglio che si chiama:

17 Smoguica. Scoglio in mar pertinentie de Rogoznica, lo lauora Andrea Charabatich da Rogoznica.

18 Mitazie. Non si troua, se non fusse Mitlo del qual nele pertinentie de Cauocesta infra rubrica 10 numero et nele 33 ville numero 31.

/f. 8v/

19 Tritabazie. Non si troua, sel non fusse Tribexichi nele perinentie de Parhouo rubrica 10 numero 7.

20 Glipazie. Non si troua, sel non fusse nele pertinentie de Cauocesta o Rogoznica.

21 Mlizine. Non si troua, ma si die credere esse tra le pertinentie, ut supra, de Cauocesta ouer Rogoznica, se non fusse Mecline, che e loco su quel de Trau.

22 Podborai. Dele pertinentie de Cauocesta del qual in le 33 ville al numero 30.

23 Pachoschiane. Loco nelle 33 ville al numero 12.

24 Slifno. Loco nostro in Gorgne poglie da noi cultiuato et goduto sempre vsque in hodiernum, delo qual in questo rubrica 9, numero 11.

/f. 9r/ Ville et lochi del Campo de sopra, chiamato Gorgnie poglie, che e da Varhpoglie in la:

1 Mochro

2 Butchofci

3 Birno

4 Socholi

5 Bodine sopra Stranichi et soto Chremeno, lochi pur nostri et per li nostri cultiuati.

⁶¹ loco cancell.

Nota

Che si troua vno locho chiamato Podine, situato tra Varsniza et tra Varhpogie.

6 Stranichi

7 Strixeuo Grande

8 Strixeuo Picolo

9 Orissie

10 Tlacnice

11 Slifno

12 Chossaue, soto Slifno

13 Sadine

Li lochi sopradescritti furono sempre cultiuati et possessi dali Sibenzani vsque in hodiernum, ma li Morlachi calano al loro solito et pascolano et abeuerano li loro animali. Vltimamente, come refferrisse Zuane Draghina, li Morlachi hano fatto descriuer da questo descrittore Chieiuano Beg tuti li lochi sopradetti et dice esse in tempo che lui Draghina si ritrouaua suso nel paese Turchescho, dal che nascono disturbi, zoe dal impatronirsi per mezo di l' pascolo. Qualche volta anchor che molte volte sono schacciati, ma sempre non si puoleno schacciare, che non si sta a farli la vardia quando vengono et dal descriueli nela hazna del signor, siue come loro dicono /f. 9v/ nel ducato et dal pagar per quelli il ducato, a effetto che con questo mezo si impatronissano come hano fatto dele XXXIII ville per hauer le trouate abandonate. Dele qual parte, come in la nota di quelle, pur vengono cultiuuate per li nostri, parte per esse abandonate, non sono tocate, et parte vsurpate. Niente di meno non si ha da meter conto del possesso d'i Morlachi, ne del nostro non possederli, poi che si trouano neli priuilegii de li Re de Vngharia et che e il chochiume del gran signor che siamo lasciati star in questo⁶² quello che decideno le scritture deli Re d'Vngharia. Item stante il chochiume portato dal Lucich per il qual assolutamente si comete la restitute dele ditte 33 ville qual e posteriore a le loro vsurpationi, item stant il chochiume ottenuti per il clarissimo misser Marin Cauali.

/f. 10r/

Ville et lochi pertinenti a Cauocesta

Datio de San Marco et persona

Parhouo. Lontan da la villa de Cauocesta circa vno miglio et mezo. Le cui pertinentie sono, ut infra, videlicet:

1 Chremich apresso la Marina, lontan da Pahrouo circa vno miglio.

2 Chonchostra

3 Stupiach

4 Siuaschine

⁶² questo *cancell.*

- 5 Zuecai. Loqua siue lago.
- 6 Boiana. Loqua siue lago.
- 7 Tribexichi. Lontan da Parhouo circa mezo miglio.
- 8 Poddriuenicie. Lontan, ut supra, circa vno miglio.
- 9 Vadagl. Lontan, ut supra, circa megia 2.
- 10 Sliunica. Loqua tra Vadagl et Garbe.
- 11 Garbe. Lontan, ut supra, circa vno miglio.

Nota

Che tuti li soprascritti lochi fino vno hano sempre cultiuato et posseduto li nostri et vsque in hodiernum li godeno et cultiuano. Vero e che li Morlachi qualche volta (che non si chacciano via perche sempre non si pol star sulle arme) vengono a pascolar et abeurear li animali.

Seguitano li lochi infranotati pur dele pertinentie de Parhouo neli qual non comparano li Morlachi

- 12 Drio Gola Glauica si trouano tereni neli qual oltre li altri sono:
- 13 Massline, zoe Olliuari (cosi chiamati dala quantita de olliuari) che li si trouano. Iui si trouano anchora tereni vignadi et aratorii.

Ma e da notar che si troua vno scoglio soto Cauocesta in mar apresso Chremich qual si chiama:

- 14 Maslignach
- 15 Oragienice, tra Gorgni gay in numero 17 et tra Gola Glauica.
- 16 Mirchouichia Doce. Lontan da Parhouo circa vno miglio.
- 17 Il monte chiamato Gorgni gay siue Gai Volugi.

/f. 10v/ Siroche. Situato tra Parhouo et Crusseuo, lontan da Cauocesta circa 4 ouer 5 megia. Le cui pertinentie sono, ut infra, videlicet:

- 1 Stablince. Lontan da Siroche, mezo miglio.
- 2 Loxnice. Lontan, ut supra, vno miglio.
- 3 Radess. Contiguo a Siroche.
- 4 Puglia tra Siroche et Crusseuo, contigua a Siroche.

Nota

Che tuti li lochi soprascritti sono stati sempre cultiuati et possesi et fino el giorno de hogi si cultiuano et posedeno dali nostri. Ma li Morlachi infestano col voler pascolar, quando non segli oppone et sempre non si pol obstar ne star in guardia.

Crusseuo. Lontan da Cauocesta 6 megia, in circa le cui pertinentie sono, ut infra, videlicet:

- 1 Obutaz. Lontan da Crusseuo circa vno miglio. Qual Obutaz e situato tra Crusseuo et Mitlo et e dele pertinentie de Crusseuo et de Mitlo.

- 2 Sipceno. Lontan da Crusseuo vno miglio.
- 3 Corteglia. Lontan vt supra vno miglio.
- 4 Draceuiza. Lontan vt supra vno miglio.

Nota

Che tuti li lochi soprascritti sono cultiuati et poseduti dali nostri de Cauocesta et da Crapano. Ma li Morlachi li⁶³ pascolano fino le marine, che non si pol resister a la insolentia loro.

Mitlo. Lontan da Crusseuo doi megia et da Cauocesta 8. Del qual Mitlo et dette nelle 33 ville al numero 31, le cui pertinentie sono, vt infra, videlicet:

- 1 Dobra poglana. Lontan da Mitlo vno miglio.
- 2 Bliza. Lontan da Mitlo⁶⁴ miglia, doi in circa Calissichi, lontan da Mitlo manco de vno miglio.

Nota

Che li sudetti lochi arano li Morlachi dala guera in qua et inanti.
/f. 11r/ Podborai. Sopra Mitlo, del qual Podborai⁶⁵ lontan da Mitlo circa doi miglia, del qual Podborai e stato ditto in le ville 33 al numero 30.

Rogoznica

Cio e la parte pertinentie a Sibenico, perche vna parte e dele pertinentie de Trau.

Le pertinentie de Rogoznica de Sibenico⁶⁶ sono, ut infra, videlicet:

- 1 Il monte Vlenich, pertinentie de Rogoznica, de Sibenico et de Trau. Sopra el qual monte si tien la vardia ordinaria per quelle de Rogoznica.
- 2 Mahala. Loco da pascolar amplissimo, lo pascolano et li Morlachi. Doue li loro pastori soleno chiamar questo loco Podine, che e vno vocabolo che si aplica ad vno loco spacioso amplo et grande
- 3 Stupin
- 4 Roxne Draghe
- 5 Jarebignach. Doue qualche volta pascolano li Morlachi.
- 6 Obagleniza. Loqua doue et li Morlachi pascolano et abeuerano li animali.
- 7 Supgliach
- 8 Zeceuo
- 9 Simun scogl

Li nomi deli monti che sono de raggion de Rogoznica

- 1 Velicha Glauica
- 2 Schoricina Dragha

⁶³ li *cancell.*

⁶⁴ manco de vno *cancell.*

⁶⁵ del qual Podborai *cancell.*

⁶⁶ de Sibenico *cancell.*

3 Vellissa Dragha

4 Pcelina Dragha apresso il mar

5 Cobiglach

Tutti li sudetti lochi sono cultiuati dali nostri de Rogozniza, ma li Morlachi pascolano, ut supra.

Seguita:

/f. 11v/ Carglina Glauica. Non pascolano li Morlachi, ma hano abeuerati

Galessina Glauica apresso a Carglina.

Loqua Rogoznica. Soleano abeuerar et qui li Morlachi ma piu non abeuerano.

Iva Kurelac

The Manuscript *Li confini de Dalmatia* by Petar Zavorović: II b 53 in the Archive of Croatian Academy of Sciences and Arts

Summary

The article analyses the unpublished manuscript *Li confini de Dalmatia* written in 1569, nowadays kept in the Archive of the Croatian Academy of Sciences and Arts (AHAZU) under the shelf mark II b 53. The manuscript contains a report written for the Venetian envoy Giovanni Battista Calbo after the Veneto-Ottoman war (1537-1540), during the intense negotiations regarding the return of the landed properties behind the mount Trtar, North-East of Šibenik. The author considers it a valuable historical source, since it offers the first-hand description of the situation regarding borders and properties in 33 villages in the Šibenik hinterland, seized by the Ottoman *Morlacchi*, which were the subject of the negotiations between the *Serenissima* and the Ottoman Empire. Except for these villages, the manuscript also describes the situation with other properties in the Šibenik district (82 settlements and sites) taken by the Ottomans, which were not included in the aforementioned negotiations. The main purpose of this research was to publish the *editio princeps* of the manuscript and to solve dilemmas and issues considering its authorship, provenance, title and description. Despite the fact that the manuscript *Li confini de Dalmatia* was already described in the catalogues of the Museum of the City of Šibenik and in AHAZU, all the aforementioned matters still needed to be verified, corrected and even revised.

The authorship of the manuscript remained unsolved for a long time, and only recently Peter Zavorović, a nobleman from Šibenik, begun to be considered its author, but this needed to be confirmed. The provenance of the manuscript was not completely clear either – it is only known for sure that it arrived in AHAZU as a part of the legacy of Ivan Kukuljević Sakcinski who got it somewhere in Šibenik, in the second half of the nineteenth century, probably from the Divnić family. Except for solving the matters of the authorship, the provenance and the circulation of the manuscript *Li confini de Dalmatia*, this article describes its main characteristics, considers the principle of foliation, gives an insight into its main topics, as well as the key historical circumstances and the reasons why it was written. It also tackles the issue of the manuscript title, and finally, it presents and argues the thesis that the manuscript *Li confini de Dalmatia* actually consists of two bound manuscripts (the concept and the clean copy).

Based on the analysis of the palaeographic characteristics of the manuscript AHAZU II b 53 and the notarial writings of the Šibenik nobleman Peter Zavorović we examined and finally confirmed the thesis already presented by Kristijan Juran, that Peter Zavorović was the author of the manuscript *Li confini de Dalmatia*. This also expanded the knowledge of the provenance of the manuscript, which, obviously, first belonged to the Zavorović family, and only afterwards it probably came into the possession of the Divnić family, as indicated in the current manuscript descriptions. The article also analysed the notes in the codex,

and came to the conclusion that they were most likely made by Peter's nephew, Šibenik historian Dinko Zavorović, who read his uncle's report and advised him. The notes are particularly significant because they are the only available autograph by a historian Zavorović, and we consider them important for the further study of his manuscript opus. Furthermore, it is found that the titles of the codex in the catalogue of the AHAZU Collection of the Latin Codices and the transcript of the manuscript in the Museum of the City of Šibenik (*Li confini de Dalmatia* and *Sopra li confini in Dalmazia*) are both incorrect and were derived from the title of the Venetian envoy Giovanni Battista Calbo. It is established that full and correct title of the manuscript is: *Instruttione piu particolare dele XXXIII ville de Sebenico contentiose et d'altri lochi*. Finally, based on several indicators (the content of the text, the foliation of the manuscript, the characteristics of *lectiones variae* and the notes by Dinko Zavorović), the article came to the conclusion that the manuscript *Li confini de Dalmatia* actually consists of two bound versions of the same text (codex A and codex B), one of which is its concept (codex A) and the other a clean copy (codex B). The *editio princeps* of the manuscript (the Italian text with a critical apparatus) is published in the appendix of the article.

Key words: Dalmatia, Šibenik, Zagora, Peter Zavorović, Dinko Zavorović, Giovanni Battista Calbo, *Morlacchi*, manuscript

